

АХМАДЖОНОВ ХАСАН АХМАДЖОНОВИЧ

**НОФИЛОЛОГИК ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШЛАРИДАГИ
ТАЛАБАЛАРНИНГ ИНГЛИЗ ТИЛИДАГИ ЁЗМА НУТҚИНИ
БАҲОЛАШ МЕТОДЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

**13.00.02 – Таълим ва тарбия назарияси ва методикаси
(инглиз тили)**

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

**Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
автореферати мундарижаси**

**Оглавление автореферата диссертации доктора философии
(PhD) по педагогическим наукам**

**Contents of dissertation abstract of Doctor of Philosophy (PhD)
on pedagogical sciences**

Ахмаджонов Хасан Ахмаджонович

Нофилологик таълим йўналишларидаги талабаларнинг инглиз тилидаги ёзма
нутқини баҳолаш методларини такомиллаштириш 3

Akhmadjonov Khasan Akhmadjonovich

Improving Methods of Assessing Writing in ESP Classes 23

Ахмаджонов Хасан Ахмаджонович

Совершенствование методов оценки английской письменной речи студентов
нефилологических образовательных учреждений 41

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works 45

АХМАДЖОНОВ ХАСАН АХМАДЖОНОВИЧ

**НОФИЛОЛОГИК ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШЛАРИДАГИ ТАЛАБАЛАРНИНГ ИНГЛИЗ
ТИЛИДАГИ ЁЗМА НУТҚИНИ БАҲОЛАШ МЕТОДЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

**13.00.02 – Таълим ва тарбия назарияси ва методикаси
(инглиз тили)**

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2018.3.PhD/Ped596 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (Ўзбек, рус ва инглиз (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасининг (www.uzswlu.uz) ва «ZiyoNet» Ахборот таълим порталида (www.ziyoonet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:	Ирмутамова Гулчехра Насировна педагогика фанлари номзоди, доцент
Расмий оппонентлар:	Туттаев Илхомжон Мадаминович педагогика фанлари доктори, профессор Исроилова Дилдора Мухторовна педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Етакчи ташкилот:	Низомий номи Тошкент давлат педагогика университети

Диссертация ҳимояси Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ҳузуридаги DSc.03/30.12.2019.Fil/Ped.27.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2022 йил «22» февраль соат 10⁰⁰ даги мажлисида бўлиб ўтади. Манзил: 100138, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, Кичик халқа йўли кўчаси, 21 А уй. тел: (99871) 230-12-91. факс: (99871) 230-12-92; email: uzswlu_info@mail.ru

Диссертация билан Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг Ахборот-ресурс марказида танишқиш мумкин (3 рақам билан рўйхатга олинган). Манзил: 100138, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, Кичик халқа йўли кўчаси, 21 А уй. тел: (99871) 230-12-91. факс (99871) 230-12-92.

Диссертация автореферати 2022 йил «8» февраль куни тарқатилди.
(2022 йил «8» февраль да 3 рақамли реестр баённомаси).

Г.Х. Бакиева
Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
ахборот-ресурс маркази раҳбари, филол.ф.д., профессор
Х.Б. Самигова
Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
ахборот-ресурс маркази раҳбари, филол.ф.д., доцент
Л.Т. Ахмедова
Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
кошдаги Илмий семинар раиси, пед.ф.д.,
профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долбзарлиги ва зарурати. Жаҳонда ҳаёт суръатларининг бекиёс даражада тезлашуви, миллат ва элатлар мамлакатларнинг маданий, маънавий, иктисодий жиҳатдан уйғунлашуви, оммавий ахборот воситалари орқали ахборот айирбошлаш жадал суръатлар билан ривожланиши хорижий тилларни ўрганишга бўлган эҳтиёжни янада кучайтирмоқда. Тил билимларини баҳолашни назорат қилиш, назарий асосларини ўрганиш, халқаро стандартларга мослаштириш масаласи нуфузли олий таълим муассасалари томонидан тадқиқ қилиб келинмоқда. Чет тилларни ўқитишда асосий саналувчи: сўзлаш, тинглаш, ўқиш ва ёзиш кўникмаларини эгаллаш самарадорлигини оширишнинг янги инновацион методларини ўқув жараёнига татбиқ этиш сўнгги йилларда яратилган кўплаб тадқиқотларнинг диққат марказида турган масалалардандир. Ушбу кўникмалар ичида, бугунги кунда ахборот алмашинувининг асосий воситаси бўлган ёзиш малакасини шакллантириш масаласи долзарблик касб этади.

Тажриба шуни кўрсатадики, дунёнинг машҳур олий ўқув юртлари амалиётида айнан баҳолаш тизимини ҳар томонлама такомиллаштирилиши ўқитиш сифатини оширишга хизмат қилган. Жумладан, АҚШ (Жоржия давлат университети), Россия Федерацияси (Москва давлат халқаро муносабатлар институти), Англия (Вестминстр университети), Германия (Манхайм университети), Финландия (Хэлсинки университети), Япония (Тохоку университети) каби ривожланган давлатларда чет тилларни ўқитиш сифатини таъминлашда айнан баҳолаш тизимини тўғри белгиланганлиги муҳим роль ўйнаган. Зеро, таълим тизимида талабаларнинг хорижий тил билимларини, айниқса, ёзма нутқини касбий йўналтирилганлиги жиҳатидан ҳаққоний, адолатли баҳолаш, баҳолаш хусусиятларини тушуниш, унинг объектив, ноанъанавий баҳолаш каби усуллари кўллаш, мезонларини ишлаб чиқиш, синовдан ўтказиш ва амалда татбиқ этиш ҳозирги кун талабидир.

Юртимизда шиддат билан кечаётган ўзгаришлар, янгиланишлар бўлғуси мутахассисларнинг ҳар томонлама билимли ва жаҳон кадрлар бозорида рақобатбардош бўлишларини, эркин фаолият юрита олишларини таъминлашни тақозо этмоқда. Бу эса, мутахассис тайёрлаш тизимида ҳам ўз аксини топмоқда. ОТМда талабалар нафақат ўз мутахассисликларига оид, балки шу билан бирга, қатор қўшимча билим ва кўникмаларни ҳам чуқур ўзлаштиришлари талаб этилади. Шулар сирасида чет тиллари алоҳида ўрин тутди. “Мамлакатимизда бир неча хорижий тилларни билувчи замонавий кадрлар тайёрлаш, хорижий тиллар бўйича илмий ишлар олиб бориш, тил ўргатиш методологиясини такомиллаштириш” каби вазифаларнинг устувор бўлиб келаётгани ҳам буни тасдиқлайди¹. Талабаларнинг янги тилларни ўзлаштиришга бўлган иштиёқини уйғота олиш ва ривожлантириш уларни келажакда кенг қамровли ва рақобатбардош мутахассислар бўлиб етишишига

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2018 йил 5 мартдаги Наманган вилояти Тўрақўрғон тумани Исоқхон Ибрат номидаги мактаб-интернатига ташрифидаги нутқи. Электрон ресурс: <http://www.uza.uz/oz/...prezidentimiz-is-okhon-t-ra-ibrat-mazhm>. Мурожаат санаси: 05.07.2019 й.

катта хисса қўшади. Мана шу каби жараёнларда ўқитувчи ва талабаларнинг тил билимларини баҳолаш тизимининг ҳолати, қай даражада тўғри ва мутасаддилик билан амалга оширилиши масалалари алоҳида эътиборни талаб қилади. Хусусан, тадқиқотчилар ва тил таълими касби эгалари ўртасида бир қанча муаммолар, қарама-қарши фикрларга сабаб бўлган ёзма нутқни баҳолаш мезонларини қайта кўриб чиқиш зарурлигини тақозо қилади.

Ушбу диссертация Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”, 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорлари, 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисидаги” фармонлари, 2020 йил 24 январдаги Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, 2020 йил 23 сентябр 637-сон “Таълим тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг қонуни, 2021 йил 19 майдаги ПҚ-5117-сонли “Хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисидаги” қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 19 майдаги 312-сон “Хорижий тилларни ўрганишни оммалаштиришни самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори ва бошқа меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларга жавобан бажарилди ва уларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда муайян даражада хизмат қилади. Жумладан, бўлажак иктисодиёт соҳаси мутахассисларининг ёзма нутқларини такомиллаштириш масалалари бўйича илмий тадқиқотлар олиб бориш муҳимлиги ҳам шу билан белгиланади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишига мослиги. Диссертация республика фан ва технологияларни ривожлантиришнинг I. “Ахборотлашган ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иктисодиётни шакллантириш” устувор йўналиши доирасида бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимизда хорижий тилни ўқитиш масалалари Г.Х.Бакиева, Л.Т.Ахмедова, Ж.Ж.Жалолов, Т.К.Саттаров, М.Т.Ирискулов, Х.Д.Палуанова, Г.Т.Махкамова каби тадқиқотчиларнинг ишларида ёритилган бўлиб, мазкур соҳа, асосан, 2000 йиллардан бошлаб янги босқичга кўтарилди.² Тадқиқотчилар хорижий тил таълимида методика, амалиёт, касбий кўникмаларни шакллантириш,

²Бакиева Г. Х. Узбекский язык для стран СНГ. – Москва: МГЛУ, 2012. – 120 с.; Ахмедова Л. Т. Теория и практика обучения профессиональной русской речи студентов-филологов. – Т.: Фан ва технология, 2013. – 200 с.; Жалолов Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент, 2012. – Б. 430.; Саттаров Т. К. Формирование профессиональных умений будущего учителя иностранного языка на практических занятиях по специальности (на материале английского языка): Автореф. дис...д-ра пед. наук. – Ташкент, 2000. – 32 с.; Палуанова Х. Д. Инглиз, ўзбек, рус ва қорақалпоқ тилларида экологик терминларнинг деривацион-семантик принциплари: Автореф. дисс. ... филол. фан. док. – Тошкент, 2016. – 28 б.; Ирискулов А. Т. A handbook for teachers of foreign languages with reference to the CEFR. – Toshkent, 2014. – 29 б.

терминлар каби муаммолар билан бир қаторда тил билимларини баҳолаш мавзусига ҳам қисман мурожаат қиладилар.

Айни пайтда хорижий тил билимларига эҳтиёж орта бориши билан методика борасида ҳал қилиниши лозим бўлган масалалар юзага чиқа бошлади. Шу эҳтиёж натижаси ўлароқ инглиз тилини ўқитиш методикаси бўйича Г.Н.Ирмухамедова, Ф.М.Рашидова, Ф.Ш.Алимов, М.Х. Гулямова, Б.Г.Кулматов, И.М.Тўхтасинов каби тадқиқотчиларнинг илмий изланишлари юзага келди.³

Шунингдек, билимларни баҳолаш мавзуси ҳам эътибордан четда қолмади. Таълим тизимида тестларнинг самарадорлиги масалалари Ф.А.Джумабаева, З.Н.Матякубова, Д.А.Курбанбаев, А.А.Ходжаниязова, К.Ш.Муратқасимова томонидан ўрганилган.⁴

Чет тили билимларини баҳолаш масалалари бўйича амалга оширилган ишлар ичида В.С.Аванесов, А.А.Красноборова, М.Б.Челышкова, А.Бекер, А.Хюз, Н.Н.Бача, Х.Г.Андрате, Э.Кособуцки, А.Жонсон, Ж.Свингби⁵ каби рус ва бошқа хорижий тадқиқотчиларнинг илмий изланишлари эътиборга сазовор.

Чет тили билимини баҳолаш масалалари билан боғлиқ яна қатор изланишлар мавжуд, аммо ҳозирга қадар мамлакатимизда нофилологик олий ўқув юр்தларининг иқтисодиёт факультети талабаларини инглиз тилидаги ёзма нутқини баҳолашга бағишланган махсус тадқиқотлар яратилмаган.

Тадқиқотнинг диссертация бажарилган олий таълим муассасаси илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети илмий-тадқиқот ишлари режасининг “Докторантлар, мустақил изланувчилар ва талабалар ўртасида илмий-тадқиқот, илмий-ишодий ишлари” банди доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади иқтисодиёт йўналиши талабаларининг ёзма нутқини баҳолаш усуллари тақомиллаштиришдан иборат.

³Ирмухамедова Г. Н. Лингводидактические основы обучения критическому чтению аутентичных текстов. Автореф. ... кан. пед. наук. – Т.: 2008.; Рашидова Ф. М. Совершенствование концептуально-методических основ внедрения в систему непрерывного образования Узбекистана (на примере английского языка). Дисс. ...док. пед. наук. – Т.: 2017. – С. 309.; Алимов Ф. Ш. Инглиз тилида ёзув компетенциясини шакллантириш (нофилологик факультетлар мисолида) Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.; Кулматов Б. Г. Инглиз тилини инновацион технологиялар ёрдамида ўқитишда CEFR мезонларидан фойдаланишнинг назарий асосларини тақомиллаштириш. Автореф. ... канд. пед. наук. Т.: 2018.; Тўхтасинов И. М. Таржимон тайёрлашда касбий компетенцияларни эквивалентлик ҳодисаси асосида ривожлантириш. Автореф. ... кан. пед. наук. – Т.: 2018.

⁴Муратқасимова К. Ш. Инглиз тилини ўқитишда талабалар кўникма ва малакаларини баҳолаш хусусиятлари. Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.; Джумабаева Ф. А. Повышение качества обучения и объективности оценки знаний студентов на основе инвариантных тестов (на примере подготовки специалистов для автомобильного транспорта). Дисс. .... кан. пед. наук. – Т.: 1999. – С. 115; Матякубова З. Н. Ўқувчилар билимини баҳолашда кўп тиллов жавобли тест тошириқларидан фойдаланиш методи (умумий биология мисолида). Пед. фан. номзоди. – Т.: 2000. – Б. 132.; Курбанбаев Д. А. Бўлажак чет тили педагоглари нутқ омилқорлигини назорат қилиш методикаси. Пед. фан. номзоди. – Т.: 2011. – Б. 125.; Ходжаниязова А. А. Модели уровня знаний по русскому языку на основе тестирования как средство повышения качества учебно-воспитательного процесса. Дисс. .... кан. пед. наук. – Т.: 2005.

⁵Аванесов В. С. История возникновения тестов. – М., 2000; Красноборова А. А. Критериальное оценивание как технология формирования учебно-познавательной компетентности учащихся. 13.00.01, кандидат наук. – Нижний Новгород. – 2010; Челышкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов: Учебное пособие. – М.: Логос, 2002. – 432 с.; Becker, A. (2016). Student-generated scoring rubrics: Examining their formative value for improving ESL students' writing performance. *Assessing Writing*, 29, p. 15-24; Chiesa, D. (2017). Survey Research PhD Comprehensive Examination: Area Three, Georgia State University.

Тадқиқот вазифалари:

инглиз тили ёзма нутқини баҳолаш методларининг назарий ва амалий асосларини ўрганиш;

таълим ва ишлаб чиқариш тизимида баҳолаш рубрикларининг моҳияти ва амалий аҳамиятини таҳлил қилиш;

иктисодиёт йўналиши талабаларининг англиз тилида ёзма нутқини баҳолаш мезонларини рубрик воситасида такомиллаштириш;

нофилологик таълим йўналишларида англиз тилида ёзма нутқ саводхонлиги кўникмаларини ҳосил қилиш ва баҳолаш ҳолатини таҳлил қилиш;

талабаларнинг кўникма ва малакаларини баҳолашнинг рейтинг тизими хусусиятларини ўрганиш;

иктисодиёт йўналиши талабаларининг англизча ёзма нутқини баҳолаш учун рубрик воситасига асосланган такомиллаштирилган баҳолаш мезонларини яратиш;

педагогик тажриба-синов ишларини ташкил этиш ҳамда ўтказиш асосида тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш.

Тадқиқот объекти сифатида англиз тилини ўқитиш асносида иктисодиёт йўналишидаги биринчи ва иккинчи босқич талабаларининг ёзма нутқини баҳолаш жараёни танланган.

Тадқиқот предметини англиз тилини ўқитишда иктисодиёт йўналиши талабаларининг ёзма нутқини баҳолаш усуллари, воситалари ва шакллари ташкил қилади.

Тадқиқот усуллари. Тадқиқотда адекват ҳолатда ўрганишни таъминлашга қаратилган методлар мажмуи: назарий (таҳлилий-синтетик, қиёсий-таққослаш, аналогия, моделлаштириш), диагностик (сўровлар, тест ўтказиш, кузатиш), прогностик (эксперт баҳолаш, мустақил баҳоларни умумлаштириш), педагогик тажриба-синов ва статистик (маълумотларга статистик ишлов бериш, натижаларни график тасвирлаш) усулларидан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги куйидагилардан иборат:

иктисодиёт таълим йўналиши В1 даражадаги талабаларнинг ёзма нутқ компетенциясини ривожлантиришда agenda, minutes, press release, business letter каби тижорат соҳасидаги расмий ёзишмаларга оид баҳолаш мезонлари давлат таълим стандартларида белгиланган лингвистик, социолингвистик, прагматик компетенциялар асосида такомиллаштирилган;

биринчи ва иккинчи босқич талабаларнинг ёзма нутқ фаолиятини баҳолаш рубрикани яратиш механизми мавзунини таништириш, турли даражадаги намуналарни таҳлил қилиш, мезонлар рўйхатини тузиш, сифат даражалари бўйича қарор қабул қилиш ва қайта кўриб чиқиш каби 5 босқичли интерфаол усулининг кетма-кетлик тамойилига асосланган ҳолда ишлаб чиқилган;

иктисодиёт йўналиши талабаларининг расмий ёзув кўникмаларини ривожлантиришга қаратилган дидактик таъминоти (can do statements) билиш

ва қўллай олиш талаблари ҳамда эслаш, тушуниш, татбиқ этиш, таҳлил, баҳолаш, яратиш Блум таксономияси даражалари интеграцияси асосида такомиллаштирилган;

хорижий тилларни ўқитишнинг умумметодик ҳамда махсусметодик тамойиллари ҳамда баҳолашнинг лингводидактик хусусиятлари интеграцияси асосида соҳавий ёзма нутқини ривожлантириш ва дифференциал баҳолаш жараёнлари такомиллаштирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

иктисодиёт факультети талабаларининг инглиз тилидаги ёзма нутқини баҳолашга қаратилган “Writing for Business” (B1) ўқув қўлланмаси такомиллаштирилган;

иктисодиёт таълим йўналиши расмий ёзишмалари (agenda, minutes, press release, business letter ва б.) учун баҳолаш мезонлари (B1) яратилган;

расмий услубда ёзма нутқни ривожлантирувчи машқлар тизими билиш ва қўллай олиш талаблари ҳамда Блум таксономияси даражалари (билиш, тушуниш, татбиқ этиш, анализ/таҳлил, синтез, баҳолаш) интеграцияси асосида шакллантирилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ишда қўлланган назарий маълумотлар ва методлар аниқ манбалардан олингани, келтирилган таҳлил ва мулоҳазалар, тажриба-синов ишлари самарадорлиги математик статистик методлар воситасида асослангани, хулоса ва тавсияларнинг амалиётга жорий этилгани ҳамда олинган натижалар ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқлангани билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ёзма нутқ турлари, фарқли хусусиятлари, назоратнинг таълимдаги ўрни, назорат турлари, “assessment”, “rubric”, “test”, “evaluation” жараёнининг ўхшаш ва фарқли хусусиятлари, талабалар ўзлаштиришини баҳолаш тизимларининг қиёсий таҳлили билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти диссертация хулосаларидан олий таълим тизимида “Writing for Business”, “General English Course”, “Professional English in Use”, “Academic Writing” каби фанларни, “Assessing and improving students’ writing” мавзусида махсус курсларни ўқитишда, шунингдек, санаб ўтилган фанлар бўйича ўқув қўлланмалари тайёрлашда фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Нофилологик таълим йўналишларидаги талабаларнинг инглиз тилидаги ёзма нутқини баҳолаш методларини такомиллаштириш мавзуси доирасида ишлаб чиқилган илмий натижалар асосида:

расмий ёзишма турларининг (agenda, minutes, press release, business letter ва б.) хусусиятлари ҳамда давлат таълим стандартларида белгиланган компетенция турларининг (лингвистик, социолингвистик, прагматик) ўзига хосликларини ҳисобга олган ҳолда иктисодиёт таълим йўналиши талабаларининг инглиз тилида ёзма нутқини баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилган ҳамда ушбу мезонлардан Халқ таълими соҳасида ахборот-

коммуникация технологияларини ривожлантириш марказида бажарилган “National English Assessment Team - Milliy Ingliz tilini Baholash Jamoasi” номли фундаментал лойиҳа доирасида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги 2020 йил 25 декабрдаги 02/6-263-сон маълумотномаси). Натижада машқлар тизими, терминлар ва тестлар банки яратилган ҳамда лойиҳанинг илмий-амалий базаси бойитилган;

талабалар ёзма нутқ фаолиятини баҳолаш рубриксини яратишнинг 5 босқичли (мавзунини таништириш, турли даражадаги намуналарни таҳлил қилиш, мезонлар рўйхатини тузиш, сифат даражалари бўйича қарор қабул қилиш ва қайта кўриб чиқиш) “схема” стратегияси воситасида ишлаб чиқилган мезонига оид илмий хулосалардан Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида амалга оширилган “Фанларни инглиз тилида ўқитиш” (ЕМІ) номли лойиҳа доирасида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети 2021 йил 18 февралдаги 01/4-219-сон маълумотномаси). Натижада, улар иқтисодиёт йўналиши ўқитувчиларига мазкур босқичлар орқали баҳо мезонларини тузишларида манба сифатида хизмат қилган;

расмий ёзма нутқни ривожлантирувчи машқлар тизими, билиш ва қўллай олиш талаблари ҳамда Блум таксономияси даражалари (билиш, тушуниш, тадбиқ этиш, анализ, синтез, баҳолаш) интеграциясига оид илмий хулосалардан Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги ҳузуридаги Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети қошидаги Олий дипломатия мактаби ўқув курсларида хорижий тилларни ўқитиш мазмунини бойитишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети 2021 йил 25 январдаги 01/06-сон маълумотномаси). Натижада ўқув курсларнинг ишчи ўқув дастурлари ва ўқув услубий мажмуа материаллари бойитилган;

соҳавий ёзма нутқини ривожлантириш ва баҳолашга оид методик тавсиялар хорижий тилларни ўқитишнинг умумметодик ҳамда махсусметодик тамойиллари асосларига оид диссертация натижаларидан ЎзДЖТУ ҳузуридаги Чет тилларини ўқитишнинг инновацион методикаларини ривожлантириш Республика илмий-амалий марказининг педагог кадрларни малакасини ошириш курсларининг ўқув жараёнини такомиллаштиришга тадбиқ этилган. Хусусан, ўрганувчиларнинг ёзма нутқини ривожлантириш ва баҳолашга оид методик тавсиялар, матнлар жанрларига асосланган баҳолаш мезонлари ҳамда методик таъминотлардан марказининг 2.2 “Тадқиқотлар олиб боришда лингвистик метод ва ёндашувлар” модули ўқув дастурини ишлаб чиқиш ва дарс жараёнини ташкиллаштиришда фойдаланилган (Чет тилларни ўқитишнинг инновацион методикаларини ривожлантириш республика илмий-амалий марказининг 2020 йил 28 декабрдаги 10-06/146-сон маълумотномаси). Натижада ўқув курслари тингловчиларининг талабалар ёзма нутқларини ривожлантириш ҳамда уни баҳолаш компетенциялари такомиллаштирилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 4 та халқаро ва 8 та республика илмий анжуманларида муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича жами 19 та илмий иш чоп этилган, шулардан, 5 таси Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси докторлик диссертацияларининг асосий илмий натижаларини чоп этиш учун тавсия этган илмий нашрларда ва 2 таси хорижий илмий журналларда нашр қилинган.

Диссертациянинг ҳажми ва тузилиши. Диссертация кириш, учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 142 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати асосланади, муаммонинг ўрганилганлик даражаси ёритилади, ишнинг мақсад ва вазифалари, тадқиқот объекти ва предмети аниқланади, илмий ишнинг фан ва технологияларни ривожлантиришнинг муҳим йўналишларига мослиги кўрсатиб ўтилади. Шу билан бирга, тадқиқот усуллари, диссертациянинг илмий янгилиги ва амалий натижалари баён қилинади, олинган натижаларнинг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти асослаб берилади, тадқиқот натижаларининг амалиётга жорий этилганлиги, илмий нашрларда эълон қилинганлиги, диссертациянинг тузилиши борасидаги маълумотлар келтирилади.

Диссертациянинг биринчи боби **“Нофилологик таълим йўналишларидаги талабалар ёзма нутқини баҳолашнинг назарий асослари”** деб номланган бўлиб, мазкур бобда чет тили билимларини баҳолаш, хусусан, инглиз тили ёзма нутқини баҳолаш, тижорат соҳасида ёзишма турлари, ёзма нутқини баҳолаш хусусиятларига бағишланган кўплаб тадқиқотлардаги мавжуд назарий қарашлар таҳлили қилинади ва муносабат билдирилади. Бугунги кунда “assessment”, “test”, “measurement”, “evaluation”, “rubric” терминлари (1-жадвалга қаранг) кўп учрайди. Уларнинг барчаси талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини назорат қилишда кенг қўлланилади ва кўпинча бир тушунча сифатида қаралади. Ваҳоланки, мазкур тушунчалар ўртасида муайян фарқлар мавжуд. Ж. Фрэнк баҳо орқали биз талабаларимизнинг эҳтиёжларини аниқлаймиз, ютуқларини ўрганамиз ва ўқитувчилик фаолиятимизни таҳлил қиламиз дея эътироф этган бўлса⁶, К. Мурадқасимова назорат, ассессмент, тест, синовдан ўтказиш, сифатни баҳолаш, ўлчов каби тушунчаларни англаш олий ўқув юртларида ўқитувчиларнинг талабаларни самарали синовдан ўтказишини таъминлашини таъкидлайди⁷.

⁶ Frank, J. (2012). The Roles of Assessment in Language Teaching. *English Teaching Forum*, 50(3), 32.

⁷ Мурадқасимова К. Ш. Инглиз тилини ўқитишда талабалар кўникма ва малакаларини баҳолаш хусусиятлари. Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.

**Инглиз тилида ёзма нутқни баҳолашда “assessment”,
“measurement”, “evaluation” “rubric” ва “test” жараёнларининг фарқли
хусусиятлари**

Баҳолаш жараёнилари	Фарқли хусусиятлари
Таълим жараёни	
Assessment	Талабанинг кўникмалари, билими, ёки қобилиятлари ҳақида маълумот олиш.
Measurement	Рақамлар воситасида баҳолаш, талабанинг курс давомида ўрганганлик даражасининг рақамлардаги фоизини аниқлайди.
Test	Талаба билими, қобилияти ва малакасини ўлчаш усули

Evaluation	Баҳолашдан олинган маълумотлар асосида талабани курснинг ўқув мақсадларини ўзлаштирганлиги ҳақида қарор қабул қилиш.
Rubric	Бир нечта мезонларни ўз ичига олади ва талаба ўзлаштириши шу мезонлар асосида баҳоланади (талаба ўзлаштириши ҳақида қарор қабул қилинади).

Таълим бериш асносида турли хил амаллар бажарилади, бутун дарс давомида ўқитувчи ва талаба ўртасида ўзаро ҳурмат, билим алмашинуви, муҳокама ҳамда таълимнинг асосий қисми ҳисобланган баҳолаш жараёни кечади. Баҳолаш тушунчаси борасида олимларнинг назарий қарашлари муштарак бўлиб, умумий тушунча ҳисобланади ва негизида жуда кўп мақсад ва вазифалар ётади. Ушбу мақсад ва вазифалар сирасига, жумладан, таълим самарадорлигини ошириш, талабаларни хорижий тилда билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаларини аниқлаш, кучли томонлари, дуч келган қийинчиликлари ва камчиликларини юзага чиқариш, муваффақиятга эришиш йўлларини кўрсатиш, ёзма нутқни баҳолашда ишлатиладиган мезонларни тушунишга ёрдам бериш ва талабаларни билим олишга бўлган иштиёқларини ошириш кабилар қиради.

Таълим жараёнида олинган билимларни назорат қилиш ва рағбат ҳамиша муҳим элемент бўлиб келган, шунга кўра баҳолаш бундан манфаатдор шахслар фаолиятининг ажралмас қисмидир. Ўқитувчилар, талабалар, бошқарувчилар ушбу жараёнда асосий ўрин тутадилар. Америкалик тадқиқотчи Даниелле Бас баҳолаш жараёнига маҳорат, билим ва қобилиятлар ҳақида маълумот тўплаш, деярли изох беради⁸. Бу тест ва бошқа манбаалар орқали маълумот тўплаш усулини англатади. Мисол учун, ўқитувчи талабаларнинг ўрганиш даражасини уларнинг ҳаракатлари, яъни дарс жараёнидаги муҳокамаларда қатнашиши, берилган топшириқларга жавоблари, ҳафталик имтиҳон ёки кичик савол-жавоблар ва тестларга таянган ҳолда баҳолайди.

⁸ Danielle, B. (2017). "Assessment of English Learners". American E-Teacher Program. Free Materials.

Тадқиқотчи А. Хюз таъкидлашicha, ёзма нутқ маҳоратини текширувчи тест бошқа ўқиш ёки ижодкорлик қобилиятларини эмас, балки фақат ёзма нутқ қобилиятини синовдан ўтказиши керак⁹. Ёзма назорат тести тайёрлашнинг энг кийин қисми ҳам баҳолаш мезонини ишлаб чиқишдир. Н.Н. Бача фикрига кўра, ўқитувчилар асосли ва ишонарли ёзма назорат ишларини ривожлантириш устида ўйлашлари керак, чунки бу кейинчалик қабул қилинган баҳо билан боғлиқ талаба ва ўқитувчи ўртасидаги тушунмовчиликларни камайтиради. Бунинг учун тил ўрганувчиларнинг нима қила олишлари ва нима қила олмасликлари ҳақидаги билимларини ошириш керак¹⁰. Шунда, талабалар ўз қобилиятларини англаб, ўзлари учун ўзлари қайгурадилар ва заиф томонларини такомиллаштириш устида ишлай бошлайдилар.

Г. Браун талабалар билимларини назорат қилиш учун 5 хил баҳолаш тамойилини таклиф қилади:¹¹

Амалийлик (practicality): амалий тестни топшириш харажатлари катта бўлмайди, сарфланадиган вақт кўп ҳам бўлмайди, оз ҳам бўлмайди, назорат қилувчилар тестни осонгина бошқара оладилар, баҳолаш ва қарор қабул қилиш кўп вақт талаб этмайди.

Ишончлилик (reliability): Ишончли тест ўзгармас ва ишонарли бўлади. Агар тест талабаларга икки хил муқобилида тақдим этилса ҳам, натижалар ўхшаш бўлиши керак. Бу тамойил ўз навбатида, талабалар ишончлилиги, баҳоловчи ишончлилиги, назоратчининг ишончлилиги каби турларга ажралади.

Яроқлилиқ (validity): Энг муҳим тамойиллардан бири бўлиб, унда нима баҳоланиши кераклиги англашинади. Ёзма назорат иши яроқли бўлиши учун синфда/аудиторияда ўқитилган мавзуларга асосланган ҳолда ишлаб чиқилади.

Реал вазиятга мос (authenticity): Бундай назорат, талабалар ўзларининг келажақда янги иш жойларидаги муаммоларни ҳал қила олишлари мақсадига йўналтирилган бўлиб, шунга мос реал вазиятни акс эттиради.

Қайта алоқа (washback): Бу тамойил фикр-мулоҳаза (қайта алоқа) сифатида ишлатилади, у ижобий ёки салбий кўринишларга эга.

Д.Рожнерснинг нуқтаи назарига кўра, ўқитувчилар ўзаро суҳбатлашишлари, муҳокама қилишлари ва ўзларининг баҳолаш мезонлари билан ўртоқлашишлари, ҳамкорлик қилишлари керак, чунки бу таълимда муҳим рол ўйнайди. Ўқитувчилар ўзлари тузган тестлар устида мулоҳаза юритишлари ҳамда талабаларга берилган тестлардан олинган натижаларни таҳлил қила билишлари лозим, улар шундагина адолатли баҳолаш мақсадига эришадилар¹².

Ёзма нутқни шакллантириш жараёнида талабаларнинг ёзма нутқ кўникмаларини қай даражада эгаллаганларини баҳолаш учун турли

⁹ Hughes, A. (2003). *Testing for Language teachers*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁰ Bacha, N. N. (2002). Testing Writing in the EFL Classroom: Student Expectation. *English Teaching Forum*, 40(2), 14-19.

¹¹ Brown, G. T. L. (2004b). Teachers' conceptions of assessment: implications for policy and professional development. *Assess. Educ. Princ. Policy Pract.* 11, 301-318.

¹² Rogier, D. (2014). Assessment Literacy: Building a Base for Better Teaching and Learning. *English Teaching Forum*, 52(3), 2-12.

мезонларга (мазмун, грамматика, мавзуни ёритиш, услуб, сўз қўллаш ва сўз бойлиги) эътибор қаратиш лозим. Лекин талабаларнинг ёзма нуткига баҳо беришдан олдин, авваламбор, маълум мақсадларни белгилаб олиш зарур.

Хорижий тил ўқитувчиларининг ёзма назорат ишларини асосли ва ишончли баҳолаш техникасини такомиллаштиришида қуйидаги уч босқич муҳим аҳамият касб этади:

Ёзма нутқининг тузилиши - биз ёзма нутқни баҳолаш билан нимани ўлчашга ҳаракат қилаётганимизни тушунтиради. Ёза билиш кўплаб кўникмаларни ўз ичига олади. Бир нечта мисолларни келтириш мумкин:

- ёзишни билиш (орфография, имло, пунктуация);
- сўз бойлиги (бир сўзни бир неча шакллари билиш);
- синтактик қоидаларни билиш (грамматика, гап тузилиши);
- ёзма нутқни куриш қоидаларини билиш;
- керакли услубни қўллаш билиш (расмий / норасмий).

Тест мақсади - ёзма назорат ишини лойиҳалашда эътиборга олиш керак бўлган мезондир. Ёзма назорат иши маълум мақсадларга кўра тузилади, хусусан қуйидагиларни назарда тутди:

- диагностик баҳолаш;
- ўзлаштириш даражасини назорат қилиш тести;
- малака даражасини назорат қилиш тести.

Тилдан мақсадли фойдаланиш - атамаси тилни қўллашдаги ўзига хос “ҳақиқий ҳаётий вазиятни”ни англатади. Инглиз тилида мақсадли ёзма нутқни амалга ошириш учун мос бўлган бир нечта ҳаётий вазиятларни келтириш мумкин:

- корхона ва идораларда;
- мактабларда;
- давлат идораларида;
- интернетда (шахсий мақсадларда)ги нутқий вазиятлар.¹³

Диссертациянинг **“Нофилологик таълим йўналишларида ёзма нутқни баҳолаш амалиёти таҳлили”** деб номланган иккинчи бобида инглиз тилида ёзма нутқни баҳолаш усуллари такомиллаштириш нуқтаи назаридан жорий ўқув дастурлари ва материаллари таҳлили ҳамда иқтисодиёт таълим йўналиши талабаларининг инглизча ёзма нутқини баҳолашни такомиллаштиришга хизмат қилувчи омиллар ва уларнинг ўқув жараёнининг самарадорлигини оширишда тутган ўрни ёритилган.

2-жадвал.

Якуний ёзма ишни баҳолаш мезонлари

“Ёзиш”¹⁰ балли тизимда баҳоланади (мазмун - 4, лексика - 3, грамматика, имло - 3). Ёзма синов бўйича умумий ўзлаштириш кўрсаткичини аниқлаш учун вариантда берилган ҳар бир саволга ёзилган жавобларга қўйилган ўзлаштириш баллари қўшилади ва тўпланган балларнинг жами талабанинг якуний назорат бўйича ўзлаштириш бали ҳисобланади.

¹³ Danielle, B. (2017). “Assessment of English Learners”. American E-Teacher Program. Free Materials.

Якуний назорат иши ЖИДУ, НамДУ ва ҚарДУ университетларида эшитиш, ўқиш, гапириш ва ёзиш кўникмаларини баҳолашга қаратилган. 2-жадвалда иккинчи курс талабаларини баҳолаш мезони келтирилган. Ёзма иш учун талабалар 10 балл оладилар. 10 балдан 4 бални мазмун, 3 сўзларнинг ишлатилиши, ва яна 3 бал грамматика ва имлони тўғри ишлатгани учун берилган. Ушбу жадвал баҳолашнинг умумий мезонлари юзаки берилганлиги, ҳар бир мезон талаблари етарли даражада тушунарли ёритилмаганини кўрсатади. Тўлиқ ва тушунарли баҳолаш мезонининг таърифи берилиши муҳим аҳамиятга эга.

3-жадвал.

Хорижий тилни баҳолашнинг беш баллик тизими

5 (Аъло):	4 (яхши):	3 (Қониқарли):	2 (Қониқарсиз):
-хулоса қилиш ва қарор қабул қилиш қобилияти; -ижодий фикрлаш қобилияти; -мустақил муҳокама қилиш қобилияти; -олинган билимни амалда қўллаш; - хорижий тилни ўрганиш ва уни ўрнини англаш қобилияти; - мавзуларни тўлиқ сўзлаб бериш, мақсадини тушуниш ва айтиб бериш қобилияти; -ўрганилаётган чет тили юртини тасаввур қилиш ва ўйлаш қобилияти; -мавзуга оид сўз ва терминларга изоҳ бериш қобилияти.	-хулоса қилиш ва қарор қабул қилиш қобилияти; -ижодий фикрлаш қобилияти; -мустақил муҳокама қилиш қобилияти; -олинган билимни амалда қўллаш; - хорижий тилни ўрганиш ва уни ўрнини англаш қобилияти; - мавзуларни тўлиқ сўзлаб бериш, мақсадини тушуниш ва айтиб бериш қобилияти; - ўрганилаётган чет тили юртини тасаввур қилиш ва ўйлаш қобилияти; - мавзуга оид сўз ва терминларга изоҳ бериш қобилияти.	-хорижий тилни ўрганиш ва уни ўрнини англаш қобилияти; -мавзуларни тўлиқ сўзлаб бериш, мақсадини тушуниш ва айтиб бериш қобилияти; -ўрганилаётган чет тили юртини тасаввур қилиш ва ўйлаш қобилияти; -ўрганилаётган чет тили юртини тасаввур қилиш ва ўйлаш қобилияти.	-хорижий тил ишчи дастурини ўрганмаган; -хорижий тилни ўрганишни аҳамиятини билмайди; - ўрганилаётган чет тили юртини тасаввур қилиш ва ўйлаш қобилиятига эга эмас; - мавзуга оид сўз ва терминларга изоҳ бериш қобилияти йўқ.

Диссертация мавзуси доирасида ўтказилган педагогик тажриба-синовлар шуни кўрсатдики, барча нутқ фаолияти турлари (ўқиш, тинглаш, гапириш, ёзиш) учун, асосан, ушбу баҳолаш мезонлари қўлланилади. Таасуфки, ёзма нутқ қобилияти ўлчовлари ишлаб чиқилмаган ва амалда қўлланиладиган алоҳида баҳолаш мезонлари мавжуд эмас (3-жадвалга қаранг).

Ўқув материаллари, ўқув режаси ва бошқа тегишли ҳужжатлар таҳлили ҳар уч университетда ёзма нутқни баҳолаш амалиёти тўғри йўлга қўйилмаганлигини кўрсатди.

Рубрик воситаси талабаларни ёзма нутқ билим ва кўникмаларини назорат қилишда жуда қўл келади. Х. Андраде рубрикни академик ишларни,

лойиҳаларни ёки тестларни баҳолаш ёки баҳолашнинг аниқ мезонларини кўрсатадиган қўлланма сифатида таърифлайди.¹⁴ А. Жонсон ва Г. Свингби (2007) рубрик билан боғлиқ илгари яратилган илмий тадқиқот ишларини ўрганиб чиқишлари натижасида қуйидаги катор афзалликларини қайд этганлар:

фаол ўрганишни қўллаб-қувватлаш ва кўрсатмаларни аниқ тушунтириш хусусиятига эга;

ўзини ўзи баҳолаш ва талабага тақдим қилинадиган қайта алоқа (feedback) фаолиятини осонлаштиради, баҳолаш мезонларини аниқ ва равшан қилади;

баҳоловчиларга ёзма назорат ишларини ҳолис баҳолашларида (internal consistency) ёрдам беради;¹⁵

4-жадвал.

Тижоратга оид “Кун тартиби” учун ишлаб чиқилган рубрик

Компетенциялар	10-7	6-4	3-0
Социолингвистик	Тартиб билан ёзилган “Кун тартиби”. Сарлавҳа, сана, вақт, жойи ва ҳоказоларни тартибли ишлатган.	Сарлавҳа, сана, вақт, жойи ва ҳоказолар баъзи хатоликлар билан ишлатган.	Сарлавҳа, сана, вақт, жойи ва ҳоказоларни билади, аммо тартибсиз ишлатган.
Лингвистик	Лексик-грамматик, имло, тиниш белгиларни қўллаш жиҳатидан хатоларсиз ёзган. Махсус терминология қўшган.	Бир нечта лексик-грамматик, имло, тиниш белгига оид хатоларга йўл қўйилган. Жуда кам ҳолларда махсус терминология ишлатилган.	Жуда кўп лексик-грамматик, имло, тиниш белгига оид хатоларини кўриш мумкин. Махсус терминология ишлатилмаган.
Прагматик	Фикрлар изчил, боғлиқ баён қилинган; мавзу мазмун-моҳияти муваффақиятли етказилган	Фикрлар изчил, боғлиқ баён қилинган, мавзу мазмун-моҳиятини етказишда муаммолар бор	Фикрлар изчил эмас, боғланмаган; мавзу мазмун-моҳиятини етказишда муаммолар бор

Мазкур “Кун тартиби” матнини баҳолашда тижорат соҳасида хизмат ёзишмалари (agenda, minutes, press release, business letter ва б.) хусусиятидан келиб чиқилди (4-жадвалга қаранг).

¹⁴ Andrade, H. (2000). Using rubrics to promote thinking and learning. *Educational Leadership*, 57 (5), 13-18.

¹⁵ Jonsson, A., Svingby, G. (2007). The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences. *Educational Research Review*.

1-расм. Тижорат ёзишмалари тамойиллари

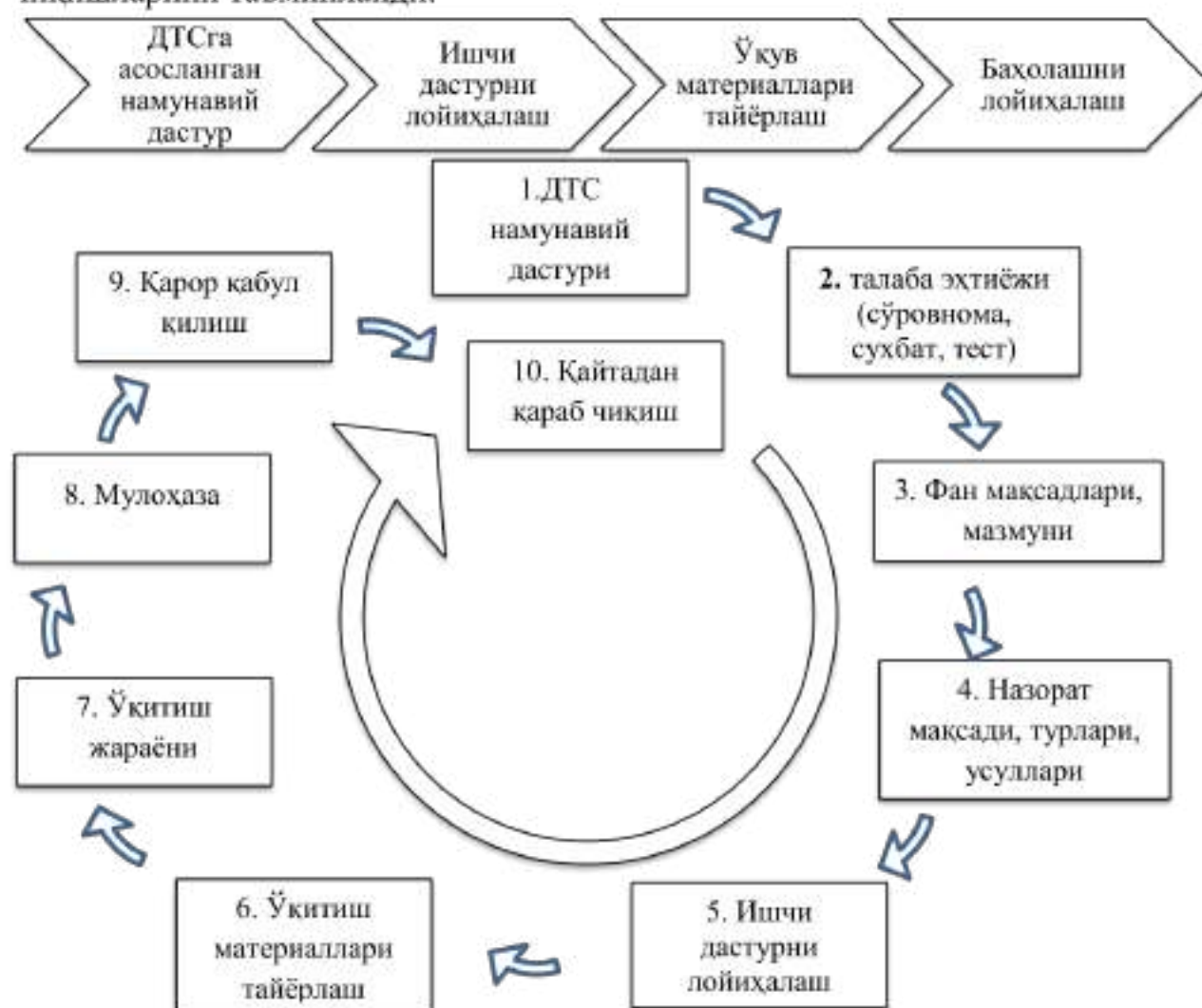
Тижорат ёзишмалари аниқ, расмий, фактга асосланган, замонга мос ва объектив (1-расмга қаранг) бўлиши даркор.

5-жадвал.

Тижорат ёзишмаларининг когнитив тоифалари ва машқлар тизими

№	Блумнинг когнитив тоифалари	“Can do” мазмунида қўлланилган феъллар	Амалиётда жорий этилиши
1.	Эслаш	Тижорат ёзишмалари хусусиятларини <i>билади</i> , <i>эслай</i> олади ёки <i>таърифлаб</i> бера олади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) ўтилган мавзунни такрорлайди; 2) тижорат ёзишмалари мезонларини санаб кўрсатади, айтиб беради.
2.	Тушуниш	Тижорат ёзишмалари хусусиятларини <i>ажарата</i> билади ва <i>тушунтириб</i> бера олади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) тижорат ёзишмаларида услуб, шакл, тил, сўз қўлланилиши ва бошқа хусусиятларини тушунтиради.
3.	Тадбиқ этиш	Тижорат ёзишмаларини ёзишда эгаллаган билимларини <i>қўлай</i> олади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) эгаллаган билимлари асосида яратилган тижорат ёзишмаларини тақдим этадилар.
4.	Таҳлил	Тижорат ёзишмаларини <i>қиёслайди</i> , <i>фарқлай</i> олади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) ҳар хил тижорат ёзишмаларини таҳлил қилади, улар орасидаги боғлиқликни ажратиб кўрсатади.
5.	Баҳолаш	Тижорат ёзишмаларини <i>муҳокама</i> қила олади ва ўз фикрларини <i>ҳимоя</i> қила билади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) аниқ мезонлар асосида талабалар бир-бирларини ишларини танқид қилади; 2) матн тузувчининг нуқтан назарини ёки танлаган услубини баҳолайди.
6.	Яратиш	Расмий услубда тижорат соҳасида оид ёзма матн <i>ярата</i> олади; турли тижорат ҳужжатлари/хатларини <i>тўғри туза</i> олади	Талабалар қуйидаги вазифаларни бажаради: 1) тугалланмаган тижорат ёзишмасини давом эттириб, якунлайди; 2) мавжуд маълумотларни синтез қилади ва асл расмий ёзма матнни ишлаб чиқади.

Иқтисодиёт йўналиши талабаларининг инглиз тилида расмий услубда ёзиш кўникмаларини ривожлантирувчи машқлар тизими (5-жадвалга қаранг), Давлат таълим стандартида белгиланган билиш ва қўллай олиш талаблари ҳамда Блум таксономияси тоифалари (билиш, тушуниш, татбиқ этиш, таҳлил, синтез, баҳолаш) интеграцияси асосида шакллантирилган. Мазкур машқлар талабаларнинг даражаларига мос тарзда танлаб олинади. Ўқитувчилар ўзлари хоҳлаган шаклда бу машқларни ўзгартириб талабаларнинг ўрганиш усулларига мослаштириб беришлари мумкин бўлади. Бу машқларнинг хусусияти фақат ўрганувчиларнинг ёзма нутқини ривожлантиришдангина иборат эмас. Айни пайтда, улар блум таксономиясида келтирилган даражалар асосида талабаларни осон-қийин вазифаларга босқичма-босқич тайёрлаб боришга хизмат қилади ҳамда келгусида ҳақиқий ҳаётий вазиятда зиммаларига юкланадиган турли хил вазифаларни осонлик билан уйдасидан чиқишларини таъминлайди.

2-расм. Олий таълимдаги янги ва анъанавий баҳолаш амалиёти

Мазкур тадқиқот доирасидаги кузатиш ва таҳлил натижалари давлат университетларида амалдаги ва таклиф этилган баҳолаш амалиётларининг фаркли жиҳатларини акс эттиради. Қоидага биноан, давлат университетларига Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимининг давлат таълим стандартлари асосида намунавий ўқув дастурлари берилади ва ушбу меъёрий хужжатлар асосида кафедралар ўз ўқув фани дастурларини яратадилар, профессор-ўқитувчилар ўқув режалари тузадилар, ўқув материалларини тайёрлайдилар ва кейинчалик улар асосида баҳолаш мезонларини ишлаб чиқадиладар. Аммо бу амалиёт, биринчи навбатда, талабаларнинг эҳтиёжларини аниқлаб, кейин баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш, сўнгра ўқув режалари ва ўқув материалларини тайёрлаш тизимига асосланган чет тилларини ўқитиш халқаро конвенцияларига зиддир. Хорижий тил ўқитишининг самарадорлигини ошириш кун тартибига давлат даражасида қўйилаётган паллада бу соҳа жиддий ислоҳ қилинишга муҳтож ва ислоҳ қилинмоқда. Шунга кўра, диссертацияда баҳолаш бошқача тартибда ташкиллаштирилган ҳаракатлар кетма-кетлиги тавсия этилади. Анъанада олийгоҳ талабалари уч хил назоратдан ўтади: жорий, оралик ва якуний назорат, лекин тадқиқотда тавсия этилган тартибга кўра баҳо мезонлари билан ўқув йили бошида таништирилади ва улар талабаларга ёзма шаклда тақдим этилади. Бу ўқитувчилар учун ҳам, талабалар учун ҳам афзаллик беради, чунки талабалар ўзларининг баҳоларини тахмин қилишлари мумкин, ўқитувчилар эса ўз талабаларидан нима талаб қилаётганлари ва улар нимага лойиқлигини аниқ ва ҳеч иккиланмасдан айта оладилар (2-расмга қаранг).

3-расм. Ёзма нутқни баҳолашнинг интерфаол усули

Талабаларни баҳолаш билан боғлиқ фаолиятларга жалб қилиш катта аҳамиятга эга. Хусусан, аввало, ёзма нутқ турларини тушунтириш, мазкур ёзма нутқ тури хусусиятларидан келиб чиқиб мезонлар ишлаб чиқиш, мезонлар асосида рубрик шакллантириш ва сўнгра ёзма назорат ишини ёзиш ва сўнгида ёзма ишларини ўзаро текширишлари талабаларнинг ёзма нутқлари такомиллашишига хизмат қилади (3-расмга қаранг).

Таълим жараёнида талабаларнинг ёзма нутқини холисона назорат қилиш, ёзма назорат ишларини тўғри тузиш, рубрик воситасида ўқитувчи талабаларга вазифаларни қандай бажариш кераклиги мезонларни аниқ ёритиб бериши жуда муҳимдир.

Диссертациянинг **“Педагогик тажриба-синов ишини ташкил этиш ва ўтказиш”** деб номланган учинчи бобида педагогик тажриба-синов ишларини ташкил этиш босқичлари ҳамда натижалари ёритилган.

Тажриба-синов майдони сифатида Республиканинг турли минтақаларида жойлашган учта: Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Наманган давлат университети ва Қорақалпоқ давлат университети белгиланди. Тадқиқотнинг тажриба-синов ишига жалб қилинган иштирокчилар сони тажриба бошида 142 нафарни ва якунида ҳам 142 нафарни ташкил қилди.

Тажриба-синов ишлари ташхис ва башорат қилиш (прогностик), ташкилий тайёргарлик, амалий ва умумлаштирувчи босқичларда амалга оширилди.

Тажриба учун танланган ОТМларида Олий таълим тизимида талабаларнинг ёзма нутқини баҳолашда рубрик тузиш, синовдан ўтказиш ва қўллаш методикасини такомиллаштириш мақсадида эмпирик методлардан бўлган анкета (сўровнома) ва тест ўтказилди.

Тажриба-синов ва назорат гуруҳи талабаларининг ёзма нутқи даражаларини белгилаш учун қуйидаги амаллар бажарилди.

Тадқиқот ўтказилаётган гуруҳ бажарган турли вазифаларининг натижалари тажриба-синов олди ва тажриба якуни натижалари асосида умумлаштирилиб баҳоланди, сўнг назорат гуруҳларининг анаъанавий усулда бажарган топшириқлари натижалари кўрсаткичлари билан қиёсланди.

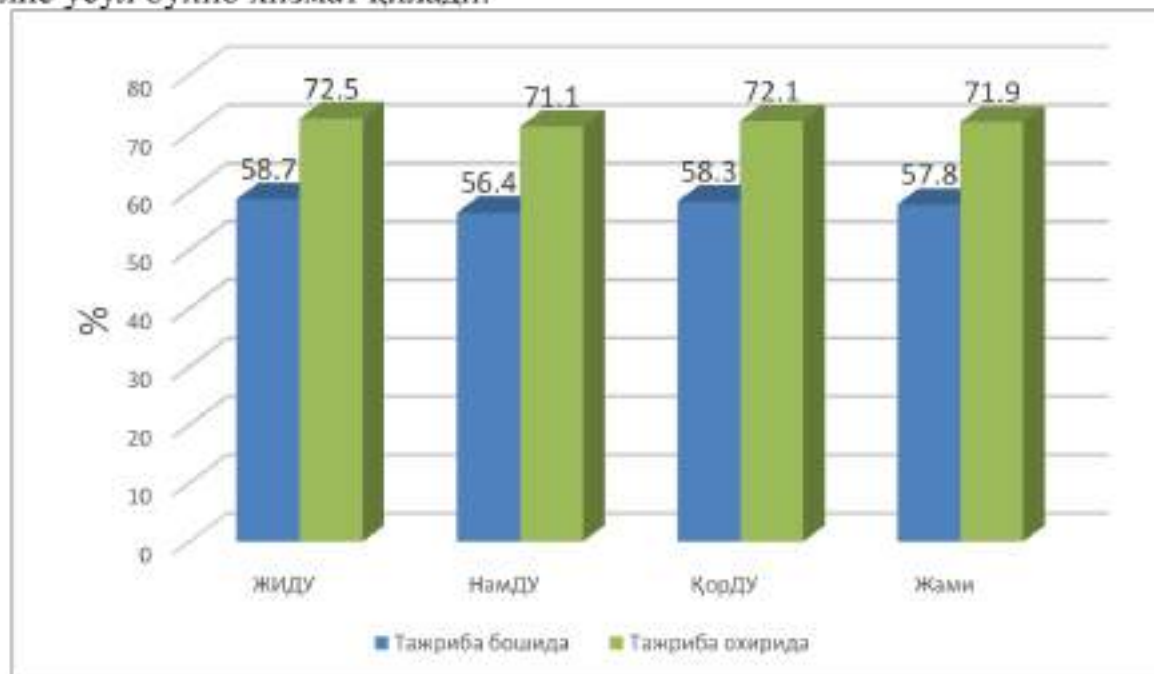
Ҳар уч университетда назорат гуруҳларига қараганда тажриба-синов гуруҳларидаги “мотивацион хатлар ёзиш” топширигини бажариш кўрсаткичи сезиларли даражада ошганлиги аниқ кўзга ташланди. Буни рубрик қўлланганлиги билан изоҳлаш мумкин, яъни рубрик мезонлари тушунтирилгач, тажриба-синов гуруҳи талабалари тадқиқотчи раҳбарлиги остида рубрик ишлаб чиқдилар ҳамда ушбу билимларни гуруҳдошларининг хатларини баҳолашда ишлатдилар. Шу йўл билан улар мотивацион хат ёзиш қобилиятини ривожлантирдилар, жумладан, хатнинг тузилиши тартиби, услуби, луғати борасидаги билимлари ортди. Рубрик ишлаб чиқмаган ва қўлламаган назорат гуруҳи тажриба охирида пастроқ ўзлаштириш кўрсаткичини намоён қилди. Натижалар талабаларнинг ёзма нутқини яхшилашда рубрик билан ишлаш анча самарали эканлигидан яққол далолат берди.

Талабаларнинг расмий тижорат ёзишмалари кўникмалари ҳамда рубрикдан фойдаланиш самарадорлигининг ўсиш динамикасини барча кўрсаткичлар бўйича аниқлаш учун қиёсланаётган гуруҳларда тест ўтказилди. Тажриба олдидан ўтказилган тест натижасида назорат ҳамда тажриба гуруҳлари ўртасида айтарли фарқ сезилмади, лекин тажриба-синовидан

кейинги натижалар назорат гуруҳларига нисбатан тажриба-синов гуруҳларида самарадорлик 14 % га ортганлигини кўрсатди (4-расмга қаранг).

Бу шундан далолат бермоқдаки, рубрикдан фойдаланиш кўникмаси канча ривожланса, расмий тижорат ёзишмалари борасидаги кўникмалар ҳам шунча ўсади. Маълумки, рубрик қондасига кўра, талабаларга мавзу тушунтирилгандан сўнг, улар мавзуга тегишли мезонлар ишлаб чиқадилад, сўнгра мезонлар асосида рубрик шакллантирадилад. Шаклланган мезонлар асосида ёзма топшириқ бажарилади. Ва ниҳоят талабалар ўзаро бир-бирларининг ёзган ишларини текширадилад. Бутун жараён талабани мустақил ишлашга, фаолликка ундаш асосига қурилган бўлиб, айти пайтда баҳолашнинг шаффофлиги ва ҳолиселигини таъминлаш мақсадини кўзда тутади. Ёзма нутқни баҳолашнинг ушбу интерфаол усули талабаларнинг расмий тижорат ҳужжатлари ёзиш борасидаги кўникма ва қобилиятларини оширади, шунингдек, ўқитувчиларга талабалар ёзма нутқини баҳолашда қулай ва ҳолис усул бўлиб хизмат қилади.

4-расм. Тажриба ва назорат гуруҳларидаги самарадорлик кўрсаткичлари

Тажриба-синов натижалари олий таълим муассасаларида биринчи ва иккинчи курс талабаларнинг ёзма нутқини баҳолашда рубрик воситасини қўллаш усули муҳим ҳамда самарали эканлигини тасдиқлади.

ХУЛОСА

1. Дарс режалари, ўқув дастурлари ва ўқув материаллар таҳлили давомида ёзма нутқни баҳолаш билан боғлиқ муаммолар аниқланди. Республиканинг учта университетида ўтказилган тажриба-синов натижасида олинган маълумотлар ёзма нутқга нисбатан баҳолаш амалиётининг умумий ҳолатини кўрсатади ва улардаги нуқсонлар ва заиф ўринлар керакли хулосалар чиқаришни талаб қилади.

2. Ўқув йили бошида талабаларни баҳолаш мезонлари, ўқув курси давомида ўқитувчининг улардан кутаётган ўзлаштириш даражаси ҳақида хабардор қилиш зарурлиги ҳақидаги хулосага келинди. Талабаларни баҳолаш жараёнига (ўзаро текшириш, тегишли мезонларни ишлаб чиқиш, мезонлар асосида рубрик яратиш) жалб этиш уларни ёзма нутқ кўникмалари ошишига хизмат қилиши аниқланди.

3. Талаба ёзма нутқини баҳолаш мураккаб ва кўп вақт талаб қиладиган жараёндир. Ўқитувчилар таълим олувчилар билимларини назорат қилишларидан аввал тўғри ва адолатли баҳолаш малакасига эга бўлишлари, бу борада жаҳон тажрибасини ўрганишлари лозимлиги давр талабидир. Бугунги кунда олий таълим тизимида манфаатдор томонлар ўз фаолиятини тизимли равишда баҳолашлари учун бу каби билимлар ўта муҳимлик касб этади. Баҳолаш саводхонлигининг етишмаслиги ишончсизлик, ҳақиқий билим ва билимсизлик ҳақидаги тушунчаларда чалкашлик, ҳақсизлик каби муаммоларни келтириб чиқаради. Ўқитувчилар “assessment”, “testing”, “measurement” ва “evaluation” терминларни фарқлай олишлари керак, чунки нозик тафовутларни билиш ва улардан ўринли фойдаланиш ўқитувчиларнинг таълим олувчиларни баҳолашига ижобий таъсир кўрсатади.

4. Ҳозирги кунда анъанавий ишчи дастурда келтирилган баҳолаш мезонлари юзаки бўлиб, ҳар бир мезоннинг таърифи ва самарадорлик даражасининг тавсифи мавжуд эмас. Бу эса аниқ таъриф ҳамда батафсил тушунтирилган баҳолаш мезонларига эҳтиёж юзага келтиради. Тадқиқот давомида иқтисодиёт таълим йўналиши талабаларининг инглиз тилида ёзма нутқини баҳолаш мезонлари, тижорат соҳасидаги расмий ёзишмалар (agenda, minutes, press release, business letter ва б.) хусусиятидан келиб чиқиб, давлат таълим стандартларида белгиланган компетенция турлари (лингвистик, социолингвистик, прагматик) асосида рубриклар яратилди.

5. Кузатувларимиз таҳлилга тортилган таълим амалиётида ўқитувчилар рубриклардан умуман фойдаланмасликларини кўрсатди. Тўғри, баъзи баҳолаш мезонлари ишлатилади, лекин улар юзаки ва умумий характерда бўлиб, маълум тизимга солинмаган. Чет тили ўқитувчилари рубриклардан етарлича хабардор эмас. Шунга кўра, тадқиқот асносида соҳавий ёзма нутқни ривожлантириш ва баҳолашга оид методик тавсиялар ишлаб чиқилди.

6. Диссертация мавзуси устидаги изланишлар доирасида ўтказилган тажриба-синов якунлари таҳлили шундан далолат бердики, рубрикни ишлаб чиққан ва уни ёзма нутқ кўникмаларини баҳолашда қўллаган талабалар тажриба охири тестида рубрик билан ишламаган талабаларга қараганда анча юқори натижаларни кўрсатдилар. Шунингдек, таълим олувчиларнинг мезонларга риоя қилиш кўникмаси шаклланади.

7. Тадқиқот натижалари тажриба-соновда қўлланилган интерфаол усул – талабаларнинг мустақил равишда рубрик ишлаб чиқиш ва уни аудиторияда қўллашдаги иштироки уларнинг ёзма нутқларини такомиллаштиришга қўмаклашганини кўрсатди.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING SCIENTIFIC DEGREES
DSc.03/30.12.2019.Ped.27.01 AT UZBEKISTAN STATE UNIVERSITY OF
WORLD LANGUAGES**

UZBEKISTAN STATE UNIVERSITY OF WORLD LANGUAGES

AKHMADJONOV KHASAN AKHMADJONOVICH

IMPROVING METHODS OF ASSESSING WRITING IN ESP CLASSES

**13.00.02 – Theory and methods of training and education
(English language)**

**ABSTRACT
OF THE DISSERTATION OF THE DOCTOR OF PHILOSOPHY (PhD) ON
PEDAGOGICAL SCIENCES**

Tashkent – 2022

The theme of the dissertation of Doctor of Philosophy (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission at the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2018.3.PhD/Ped596

The doctoral dissertation has been carried out at the Uzbekistan State University of World Languages.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, Russian, English (abstract)) on the Scientific Council website (www.uzswlu.uz) and on the website "ZiyoNet" information and educational portal (www.ziyo.net).

Scientific supervisor:

Irmukhamedova Gulchehra Nasirovna
Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences,
Associate Professor

Official opponents:

Tuhtasinov Ilhomjon Madaminovich
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Isroilova Dildora Muxtorovna
Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences

Leading organization:

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

The defense will take place on 22 February 2022 at 10⁰⁰ at the meeting of the Scientific Council DSc.03/30.12.2019.Fil/Ped.27.01 at Uzbekistan State University of World Languages (Address: 100138, Tashkent city, Uchtepa district, Kichik halqa yoli street, 21A. Tel.: (99871) 230-12-91; fax: (99871) 230-12-92; e-mail: uzswlu_info@mail.ru).

The dissertation can be reviewed at the Information Resource Center at Uzbekistan State University of World Languages (registered under the number 3). Address: 100138, Tashkent city, Uchtepa district, Kichik halqa yoli street, 21A. Tel.: (99871) 230-12-91; fax: (99871) 230-12-92.

The abstract of the dissertation was distributed on 8 February 2022 y.
(Registry record No. 3 dated 8 February 2022 y.)

G.Kh. Bakieva
Chairperson of the Scientific Council on awarding
scientific degrees, Doctor of Philological Sciences,

Kh.B. Samigova
Secretary of the Scientific Council on
awarding scientific degrees, Doctor of Philological
Sciences, Associate Professor

L.T. Akhmedova
Chairperson of the Scientific Seminar of the
Scientific Council on awarding scientific degrees,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

INTRODUCTION (abstract of the PhD thesis)

Topicality and necessity of the thesis. The unprecedented acceleration of the pace of life *in the world*, the cultural, spiritual, economic integration of nations and peoples, the rapid development of information exchange through the media has further increased the need for learning foreign languages. The issue of controlling the system of foreign language assessment, the study of their theoretical foundations, their adaptation to international standards has been studied by various higher education institutions. Implementing innovative methods in the teaching process for the effective acquisition of essential language skills such as speaking, listening, reading, and writing has been the central issue of many recent research studies. Among the skills the enhancement of a writing competence as a main means for information exchange has been a significant issue to date.

The extended support of wide-range assessment practices in top universities of *the world* served to enhance quality education. In developed countries, including the United States (Georgia state university), England (Westminster University), Germany (Mannheim University), Finland (Helsinki University), Japan (Tohoku University), the Russian Federation (Moscow state international relations institute), mainly, proper use of assessment procedures has played a significant role to foster quality language teaching. Notably, the need to assess students' knowledge and ability based on honest, fair, professional, international experience as well as improving competence in writing, and assessment and studying advanced international experience in this field, understanding the features of assessment, applying objective assessment, non-traditional assessment methods, developing evaluation criteria, piloting and their application is a modern requirement.

The dramatic changes occurring *in our country* and worldwide require the preparation of prospective, open-minded specialists knowledgeable in every aspect of life, self-reliant and competitive specialists in the world labour market. This is also reflected in the system of specialist training. In tertiary education, students are required to be skilful not only in their specialities but also at the same time they have to be good at other skills. Among these, learning foreign languages is of particular importance. It is also noticeable in priority tasks determined by the government: «to prepare modern specialists speaking several foreign languages, conduct scientific works on foreign languages, and enhance language teaching methods».¹ The ability to raise students' enthusiasm to learn new languages and improve significantly contributes to being more competitive and professional specialists in the future. The condition of current language assessment practices in evaluating teachers and students' foreign language competence, assessment literacy and proper implementation with full responsibility from all stakeholders is essential, which attract special attention. In particular, considerable controversy over assessing writing between researchers and instructors of language education necessitates the assessment criteria for writing skills to be reviewed.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2018 йил 5 мартдаги Наманган вилояти Тўрақўрғон тумани Исоқхон Иброт номидаги мактаб-интернатига таърифидagi нутқи. Электрон ресурс: <http://www.uza.uz/oz/...prezidentimiz-is-okhon-t-ra-ibrat-mazhm>. Мурожаат санаси: 05.07.2019 й.

The following legal normative acts: 20 April 2017 №2909 Presidential Decree on “Measures to further improve higher education system”, 5 June 2018, PD-3775 on “Measures to encourage higher education institutions to participate in wide-range reforms happening in the country actively”, 8 October 2019 Presidential declaration №5847 “On the convention of the development of higher education system until 2030, 24 January, 2020, the President, Shavkat Mirziyoyev’s address to the Oliy Majlis, 23 September, 2020 №637 on “About education” law of the Republic of Uzbekistan, 19 May, 2021 PD-5117 on “Measures to raise and enhance foreign languages teaching quality to a new level”, 19 May 2021 Decree of the Cabinet of Ministers of Uzbekistan №312 on “Measures to effectively enhance foreign language teaching” and other documents serve as the foremost initiatives to conduct this dissertation as well as the importance of carrying out research studies regarding issues of enhancing writing performance of prospective specialists in the field of economics.

Relevant research priority areas of science and developing technology of the Republic. The dissertation has been written to accomplish core goals of the republic: forming and creating the “system with innovative ideas, legal, economic, cultural, social and democratic society, and society of information technology”.

A review of foreign research on the topic of dissertation. In our country, issues regarding foreign language teaching were explored in the works of Bakieva G.X., Axmedova L.T., Jalolov J.J., Sattarov T.K., Irisqulov M.T., Paluanova X.D., Mahkamova G.T.² Particularly, the field has begun to interest scholars since 2000. Extended research studies were carried out in applied linguistics, practical implications, forming career skills, terms and very few studies were conducted in assessment of foreign language ability.

Owing to the increasing trend of foreign language learning, the issues regarding language teaching methodology are ultimately waiting to be discussed. To somehow meet this need, the methodology of English language teaching was investigated by several researchers such as Irmuhamedova G.N., Rashidova F.M., To’htasinov I. M., Alimov F. S., Gulyamova M.K., Kulmatov B.G.⁶³

²Бакиева Г. Х. Узбекский язык для стран СНГ. – Москва: МГЛУ, 2012. – 120 с.; Ахмедова Л. Т. Теория и практика обучения профессиональной русской речи студентов-филологов. – Т.: Фан ва технология, 2013. – 200 с.; Жалолов Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент, 2012. – Б. 430.; Саттаров Т. К. Формирование профессиональных умений будущего учителя иностранного языка на практических занятиях по специальности (на материале английского языка): Автореф. дис... д-ра пед. наук. – Ташкент, 2000. – 32 с.; Палуанова Х. Д. Инглиз, ўзбек, рус ва қорақалпоқ тилларида экологик терминларнинг деривацион-семантик принциплари: Автореф. дисс. ... филол. фан. док. – Тошкент, 2016. – 28 б.; Ирискулов А. Т. A handbook for teachers of foreign languages with reference to the CEFR. – Tashkent, 2014. – 29 б.

³Ирмухамедова Г. Н. Лингводидактические основы обучения критическому чтению аутентичных текстов. Автореф. ... кан. пед. наук. – Т.: 2008.; Рашидова Ф. М. Совершенствование концептуально-методических основ внедрения в систему непрерывного образования Узбекистана (на примере английского языка). Дисс. ... док. пед. наук. – Т.: 2017. – С. 309.; Алимов Ф. Ш. Инглиз тилида ёзув компетенциясини шакллантириш (нофилологик факультетлар мисолида) Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.; Кулматов Б. Г. Инглиз тилини инновацион технологиялар ёрдамида ўқитишда CEFR меъзолиридан фойдаланишнинг назарий асосларини такомиллаштириш. Автореф. ... канд. пед. наук. Т.: 2018.; Тухтасинов И. М. Таржимон тайёрлашда касбий компетенцияларни эквивалентлик ҳодисаси асосида ривожлантириш. Автореф. ... кан. пед. наук. – Т.: 2018.

Research studies on assessment have been conducted as well: Djumabaeva F.A., Matyakubova Z.N., Kurbanbaev D.A., Xodjaniyazova A.A., Muratkasimova K.Sh.⁴

The issues of assessment of language learners were studied by Russian and foreign researchers: Avanesov V.S., Krasnoborova A.A., Chelishkova M.B., Becker A., Hughes A., Bacha N.N., Andrade H.G., Kosobucki E., Johnson A., Svingby J.⁵

Studies on foreign language assessment have widely been carried out so far, however, to date there is almost no any work completed on the topic of assessing students' written work in non-philological, especially in economic field in the country.

Relevance of the dissertation research with the plans of the scientific-research works of the higher educational institutions where the dissertation has been conducted. The thesis was completed according to scientific-practical plans of Uzbek State World Languages University stated in the document "works among PhD students, independent researchers and university graduates".

The aim of the research work is

To improve methods of assessing students' writing in non-linguistic (economic) majors.

The tasks of the research work:

study theoretical and practical foundations of methods used to assess English learners' writing.

analyse the role and functional significance of scoring rubrics in the system of education and production.

improve the assessment of English language students' writing in economic majors through rubrics.

analyse current assessment practices and teaching practices towards writing in economic majors.

explore characteristics of marking system in the assessment of students' language skills.

create assessment criteria based on scoring rubrics approach to use while assessing students' writing in economic majors.

organise an experiment and come up with suggestions and recommendations based on the empirical evidence.

⁴Мурадқасимова К. Ш. Инглиз тилини ўқитишда талабалар кўникма ва малакаларини баҳолаш хусусиятлари. Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.; Джумабаева Ф. А. Повышение качества обучения и объективности оценки знаний студентов на основе инвариантных тестов (на примере подготовки специалистов для автомобильного транспорта). Дисс.....канд. пед. наук. – Т.: 1999. – С. 115; Матякубова З. Н. Ўқувчилар билимини баҳолашда кўп тиллов жавобли тест тошириқларидан фойдаланиш методи (умумий биология мисолида). Пед. фан. номзоди. – Т.: 2000. – Б. 132.; Курбанбаев Д. А. Булажак чет тили педагоглари нутқ омилкорлигини назорат қилиш методикаси. Пед. фан. номзоди. – Т.: 2011. – Б. 125.; Ходжаниязова А. А. Модели уровня знаний по русскому языку на основе тестирования как средство повышения качества учебно-воспитательного процесса. Дисс.....канд. пед. наук. – Т.: 2005.

⁵Аванесов В. С. История возникновения тестов. – М., 2000; Красноборова А. А. Критериальное оценивание как технология формирования учебно-познавательной компетентности учащихся, 13.00.01, кандидат наук, – Нижний Новгород. – 2010; Челышкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов: Учебное пособие. – М.: Логос, 2002. – 432 с.; Becker, A. (2016). Student-generated scoring rubrics: Examining their formative value for improving ESL students' writing performance. *Assessing Writing*, 29, p. 15-24; Chiesa, D. (2017). Survey Research PhD Comprehensive Examination: Area Three, Georgia State University.

The object of the research work is the process in which the first and second-year students' writing in economic majors is assessed in English teaching setting.

The subject of the research work includes methods, tools and types of assessing students' (economic majors) writing in English teaching setting.

Methods of the research. A collection of methods was used in the study: theoretical (analytical-synthetic, comparative, analogy, modelling), diagnostic (surveys, pre and posttests), predictive (expertise assessment, generalization of independent marking), pedagogic experiment and statistics (measuring mean, mode, median, statistical significance, description of information graphically and others).

Scientific novelty of the research work is the following:

- assessment criteria for evaluation of business written texts of B1 levels students have been developed based on the features of writing genres (agenda, minutes, press release, business letter, etc.) in non-linguistic economic majors and the state educational standards' linguistic, pragmatic, and sociolinguistic competences;

- a mechanism for generating a scoring rubric using a five-steps interactive method has been developed based on the principle of sequencing (introducing a topic, analysis of different levels of writing, listing criteria, deciding on the quality levels, and revising/reviewing) to assess different types of business writing genres of first and second-year students;

- a set of exercises inspired by didactic supply to improve students' business writing has been developed integrating can-do statements and levels of bloom taxonomy (remembering, understanding, applying, analyzing, evaluating, and creating);

- methodological recommendations to improve and assess career-specific writing based on the principles of a foreign language teaching general and specific methodology and differentiated assessment have been created.

Practical results of the research work:

- the guidebook "Writing for Business" which had been designed to assess students' writing for B1 level was developed;

- assessment criteria for different business writing genres (agenda, minutes, press release, business letter) were developed;

- a bank of activities designed to improve students' business writing have been developed integrating can-do statements and levels of bloom taxonomy (remembering, understanding, applying, analyzing, synthesizing, and evaluating)

Authenticity of the research results is understood from the literature review of the previous work and research methods adapted from reliable sources, analysis and discussions, the use of mathematical-statistical measurements to prove the effectiveness of the experiment, the implementation of the conclusion and recommendations into practice and the results being confirmed by official institutions.

Scientific and practical value of the research work results. Types of writing, differing characteristics, role of assessment in education, types of assessment, comparison of assessment, rubric, test, evaluation and comparative analysis of

assessment frameworks to evaluate students' achievements are scientific significance of the work.

The *practical* significance of the work is understood by the results implemented in designing courses "Writing for Business", "General English Course", "Professional English in Use", "Academic Writing", and to conduct a special course titled "Assessing and Improving students' writing". In addition, guidebooks and methodological handbooks, manuals can be developed with the use of the materials of the dissertation work.

Implementation of the research results. The scientific findings produced within the thesis on improving methods of writing assessments in English for specific purposes classes:

assessment criteria for business correspondence of students in economic majors have been developed based on the features of business writing genres (agenda, minutes, press release, business letter, etc.) and the state educational standards' linguistic, pragmatic, and sociolinguistic competencies. They were implemented in the project titled "National English Assessment Team" and carried out in the centre for the development of information and communication technologies in public education (the Certificate No. 02/6-263 of Ministry of public education of the Republic of Uzbekistan as of December 25, 2020). As a result, a set of exercises, a list of terminology and tests were created. The scientific-practical foundation of the project was enriched;

five steps of generating (introducing a topic, analysis of different levels of writing, listing criteria, deciding on the quality levels, and revising/reviewing) scoring rubrics to assess different types of business writing genres have been produced with the help of "schema" technique were used (the Certificate No. 01/4-219 of Uzbekistan Ministry of Foreign Affairs as of February 18, 2021) in the EMI (English as a medium of instruction) project carried out in the University of World Economy and Diplomacy. As a result, it is served as a source to develop assessment criteria that teachers of economic majors would use;

a set of exercises designed to improve students' business correspondence has been developed integrating can-do statements and levels of bloom taxonomy (remembering, understanding, applying, analyzing, synthesizing, and evaluating) was used in the courses of the school "Oliy diplomatiya" under the University of World Economy and Diplomacy functioning under Uzbekistan Ministry of Foreign Affairs (the Certificate No. 01/06 as of January 25, 2021) to enrich the instructional content of foreign language. As a result, the syllabus and materials design of academic subjects were enriched;

methodological recommendations have been worked out to improve and assess career-specific writing based on the principles of a foreign language teaching general and specific methodology and was applied to develop the teaching process of in-service teacher training qualification courses of Republican Scientific-Practical Center for the Development of Innovative Methods of Foreign Language Teaching under Uzbek State World Languages University. In particular, the findings of the thesis were used (the inquiry No. 10-06/146 of the Republican Scientific-Practical

Center for Development of Innovative Methods of Foreign Language Teaching as of December 28, 2020) to enhance participants' writing and enrich their knowledge of assessment. Also, the syllabus of the module 2.2 "Linguistic method and approaches to conduct research" was developed to improve teaching process with the materials related to assessing a variety of writing genres using methodological recommendations and methodological supply. As a result, in-service teacher participants' competencies to improve and assess students' writing were enhanced.

Approbation of the research results. The findings of the study have been discussed in international (4) and republican scientific conferences (8).

Publication of the research results: In total, 19 scientific works regarding the dissertation theme were published, 5 articles published in the scientific journals recommended by Supreme Attestation Commission at the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, and 2 international publications.

The outline of the thesis: the thesis consists of introduction, three chapters, conclusions, bibliography and appendixes. The thesis is 142 pages in total.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The significance and necessity of the dissertation theme, the degree of the issue reviewed, as well as the aim, tasks, object and subject of the research work are identified. In addition, the relevant research priority areas of science and developing technology is highlighted in the **introduction** part of the dissertation. Apart from that, research methods, scientific novelty and practical implications are described, the reliability of the findings, scientific and functional significance are justified, implementation and publication of the research results and the thesis's outline is detailed.

In the first chapter of the dissertation titled "**Theoretical foundations of assessing students' writing in English for specific purposes classes**", the assessment of foreign languages, particularly, assessment of writing, types of writing in economic majors, a comprehensive literature review regarding the specifications of assessing writing is analyzed, and author's approach is stated. It is common to encounter the terms "assessment", "test", "measurement", "evaluation", and "rubric" (see Table 1). All of them are widely used to test students' abilities and skills, and they are generally associated as a single term with identical meaning. However, there are considerable differences among these terms. As J. Frank points out, we identify our students' needs with the help of assessment, learn about their attainments, and analyze our teaching performance⁶, while K. Muradkasimova states that understanding and using the concepts *control*, *assessment*, *testing*, *piloting*, *evaluation*, and *measurement* enables teachers to test their students effectively in tertiary education⁷.

Table 1.

⁶ Frank, J. (2012). The Roles of Assessment in Language Teaching. *English Teaching Forum*, 50(3), 32.

⁷ Мурадқасимовна К. Ш. Инглиз тилини ўқитишда талабалар кўникма ва малакаларини баҳолаш хусусиятлари. Автореф. ... канд. пед. наук. – Т.: 2018.

Differing characteristics of “assessment”, “measurement”, “evaluation” “rubric” and “test” in assessing writing

Assessment process	Different characteristics
Learning process	
Assessment	Is the process of collecting information about student skills, knowledge or abilities.
Measurement	Is the process of assessing using numbers, is the way to know how much a student has achieved the learning objectives of a course. It is measured in numbers or percentage
Test	A way of measuring a student's knowledge, ability

Evaluation	Are judgements and decisions made regarding the attainment of course learning objectives using the information collected from assessments
Rubric	Comprises some criteria and a student's performance is assessed based on these criteria (decisions are made about a student's performance)

A variety of activities like mutual respect between teacher and student, exchange of knowledge, discussion and assessment process as a central part of education take place in the classroom environment. Scholars share similar theories on the definition of the *assessment* concept as general, and it details different objectives and tasks. Among these objectives are enhancing the efficacy of teaching and learning, identifying students' knowledge and ability in foreign language learning, and diagnosing their strengths and weaknesses, difficulties they have encountered. Others include guiding students to succeed, assisting in understanding assessment criteria used to evaluate their writing, and increasing their motivation to study.

It has always been important to test students' knowledge and stimulate learners during teaching and learning. For that reason, stakeholders like teachers, students, administration play an essential role in the assessment process, which is a necessary component of their activities. An American researcher Danielle B. defines assessment as a form of collecting information about skills, knowledge and abilities⁸. This means data can be collected using a test or other assessment techniques. For example, a teacher evaluates students' performance by observing their classroom behaviour, meaning that they actively participate in classroom discussions, respond to given tasks, or use different formats like weekly quizzes or question-answers and tests.

A. Hughes emphasizes that a valid writing test should test only writing ability and not other skills, such as reading or creativeness.⁹ The most challenging part of producing a writing test is developing scoring procedures that will be used with the

⁸ Danielle, B. (2017). "Assessment of English Learners". American E-Teacher Program. Free Materials.

⁹ Hughes, A. (2003). *Testing for Language teachers*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.

test. According to N. N. Bacha, teachers must consider developing reliable and valid tests to eliminate grade divergence between teachers and students' perceived grades. For this, it is necessary to raise learners' knowledge of what they can do and cannot. In this way, students will become self-aware of their abilities and take care of themselves, and then they start working on weaknesses and further improvement¹⁰.

G. Brown proposes five assessment principles to test students' knowledge¹¹:

Practicality: A practical test is not very expensive; not more or less time is given. Administrators can easily manage the test; scoring/evaluation does not take much time and is specific.

Reliability: A reliable test is consistent and dependable. If the test is given to students on two different occasions, the results should be similar. Reliability is divided into student-related, rater, and test administration.

Validity: It is the most crucial principle which measures what it should measure. A valid writing test is developed based on learning objectives taught in the classroom.

Authenticity: An authentic test reflects real-world, which students learn in the classroom to be able to solve problems at their new workplace.

Washback: It can be reworded as feedback which may be positive or negative.

D. Rogier considers that teachers should talk, discuss, and share their assessment beliefs, collaborate to improve their assessment because it has a vital role in teaching and learning. Teachers can become better assessment literate and better teachers, when they reflect on the tests they have created and analyze the results from the assessments they had given¹².

When we teach writing, attention should be directed to certain aspects of written work such as content, grammar, style, lexical variety, which then serve as assessment criteria to assess students' writing. Yet, first of all, it is necessary to determine specific purposes before grading students' work products.

These three tips are worth considering to aid foreign language teachers in assessing their students' writing in terms of reliability and validity:

The *writing construct* definition explains what it is that we are trying to measure with our writing assessment. Knowing how to write involves many sub-skills. Here are a few examples:

- knowledge of writing (orthography, spelling, punctuation)
- vocabulary knowledge (multiple definitions for the same word)
- syntactic knowledge (grammar, structure)
- knowledge of written organizational patterns
- knowledge of register (formal/informal)

The *Test Purpose* is another criterion to follow when designing a writing test. There are many purposes for giving a writing test. Here are how scores might be used:

¹⁰ Bacha, N. N. (2002). Testing Writing in the EFL Classroom: Student Expectation. *English Teaching Forum*, 40(2), 14-19.

¹¹ Brown, G. T. L. (2004b). Teachers' conceptions of assessment: implications for policy and professional development. *Assess. Educ. Princ. Policy Pract.* 11, 301-318.

¹² Rogier, D. (2014). Assessment Literacy: Building a Base for Better Teaching and Learning. *English Teaching Forum*, 52(3), 2-12.

diagnostic
achievement
proficiency

The *Target Language Use* concept means the specific 'real world' setting where the language will be used. There are a few TLU domains where writing in English is used:

businesses and offices
schools
government agencies
internet (personal communication)¹³

In the second chapter titled “**Analysis of current assessment practices of writing in English for specific purposes classes**”, the analysis of syllabus and teaching materials to develop methods of assessing writing was described. The factors that serve to enhance proper assessment of students’ writing in economic majors and their role to increase the effectiveness of teaching and learning were detailed.

Table 2.

Assessment criteria for final writing exam

Writing is measured on a 10-point scale (content – 4, lexicon – 3, grammar, spelling – 3). In order to get the total number, the points allocated to each criterion will be collected and added all together to make the total for the writing task and this is the final mark given.

The final examination in all three universities consists of listening, reading, speaking, and writing tests. Table 2 provides information about the assessment criteria for 2-year students. Students get a maximum of 10 points for the writing test. Out of 10, 4 is for content, 3 is vocabulary use, and another 3 is proper grammar and spelling. But the criteria provided are elucidated on a surface level, which means each aspect is not specified explicitly. It is essential to provide clear and full descriptions.

Table 3.

Measurement of foreign language ability on a 5-point scale

5 (excellent)	4 (good)	3 (satisfactory)	2 (unsatisfactory)
-ability to conclude and make a decision; -ability to think creatively; -ability to discuss independently; -ability to use acquired knowledge in practice; -ability to learn a foreign language and understand its role;	-ability to conclude and make a decision; -ability to think creatively; -ability to discuss independently; -ability to use acquired knowledge in practice; -ability to learn a foreign language and understand its role; -understand full the core purpose of topics and ability to retell;	-ability to learn a foreign language and understand its role; -understand full the core purpose of topics and ability to retell; -ability to picture and think the country of a language being learnt;	-has not studied the syllabus of a foreign language; -not being able to understand the importance of studying a foreign language; -not being able to picture and think the country of a language being learnt;

¹³ Danielle, B. 2017. “Assessment of English Learners”. American E-Teacher Program. Free Materials.

-understand the core purpose of topics fully and ability to retell; -ability to picture and think the country of a language being learnt; -ability to comment on the terms and concepts related to the subject;	-ability to picture and think the country of a language being learnt; -ability to comment on the terms and concepts related to the subject;	-ability to comment on the terms and concepts related to the subject;	-not being able to comment on the terms and concepts related to the subject;
---	--	---	--

The empirical evidence from the research activities indicates that the same assessment criteria are used to assess all language skills (reading, listening, speaking, writing). Sadly, the system of assessment for writing ability was not developed, and there does exist any usable writing assessments (see Table 3).

The analysis of teaching materials, syllabus and other related documents showed that writing assessment procedures were not adequately implemented in each university.

Rubrics are an excellent tool to assess students' writing knowledge and ability. H. Andrade defines a rubric as a guide listing specific criteria for grading academic papers, projects, or tests¹⁴. A. Jonsson and G. Svingby reviewed research studies on the use of scoring rubrics, and they came up with a list of practical outcomes:

rubrics seem to have the potential of promoting active learning and improve teacher instruction;

rubrics make expectations and assessment criteria explicit which also facilitates feedback and self-assessment activities;

rubrics seem to aid raters in achieving high internal consistency when scoring performance tasks¹⁵;

Table 4.

A rubric created for the business correspondence "Agenda"

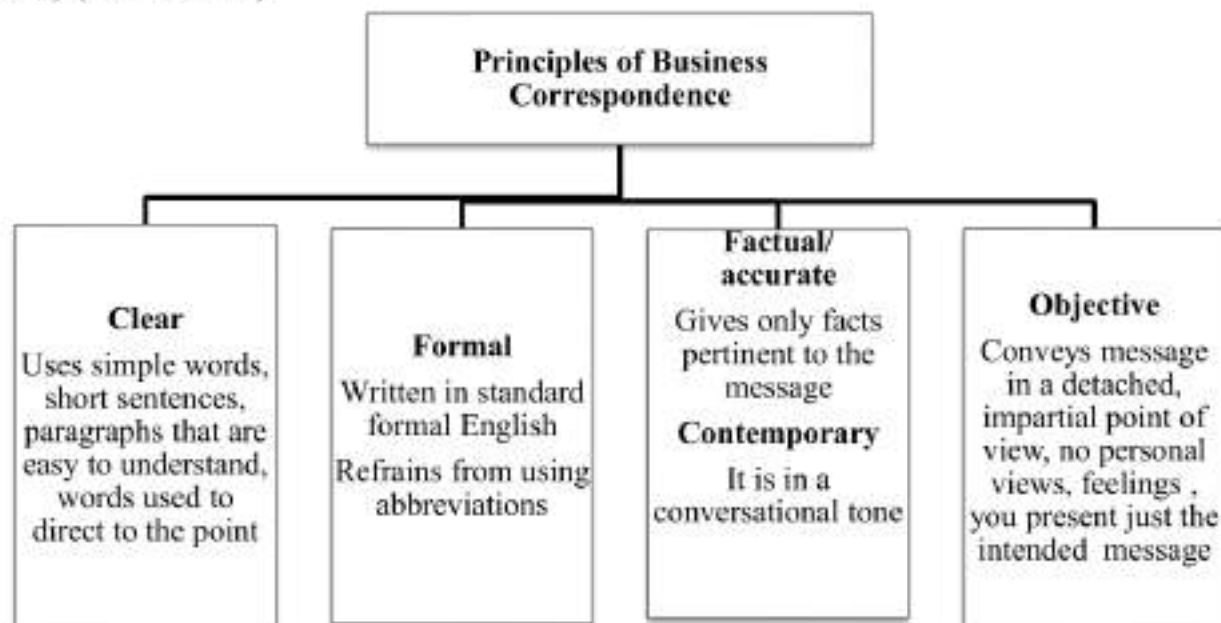
Competences	10-7	6-4	3-0
Sociolinguistic	Produced a well-organized agenda putting the title, date, time and venue (place) and finished with AOB	Used some of these features of organization (title, date, time, venue); partly completed agenda	Did not recognize/locate the title, date, time and venue (place) and AOB
Linguistic	Used grammar correctly, no spelling errors, punctuation is used correctly; used special terminology	A few grammars, spelling, and punctuation mistakes; rarely used special terminology	A lot of grammar mistakes, spelling errors, punctuation is not used correctly; did not use special terminology

¹⁴ Andrade, H. (2000). Using rubrics to promote thinking and learning. *Educational Leadership*, 57 (5), 13-18.

¹⁵ Jonsson, A., Svingby, G. (2007). The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences. *Educational Research Review*.

Pragmatic	Was able to connect ideas coherently; successful communication of the message	Was able to connect ideas coherently; sometimes poor communication of the message is noticed	Was able to connect ideas poorly; low quality of communication of the message;
------------------	---	--	--

This assessment criteria for “Agenda” have been developed based on the features of business writing genres (agenda, minutes, press release, business letter, etc.) (see Table 4).

Figure 1. Principles of business correspondence

Business writing is characterised by being clear, formal, factual/accurate, contemporary and objective (see Figure 1).

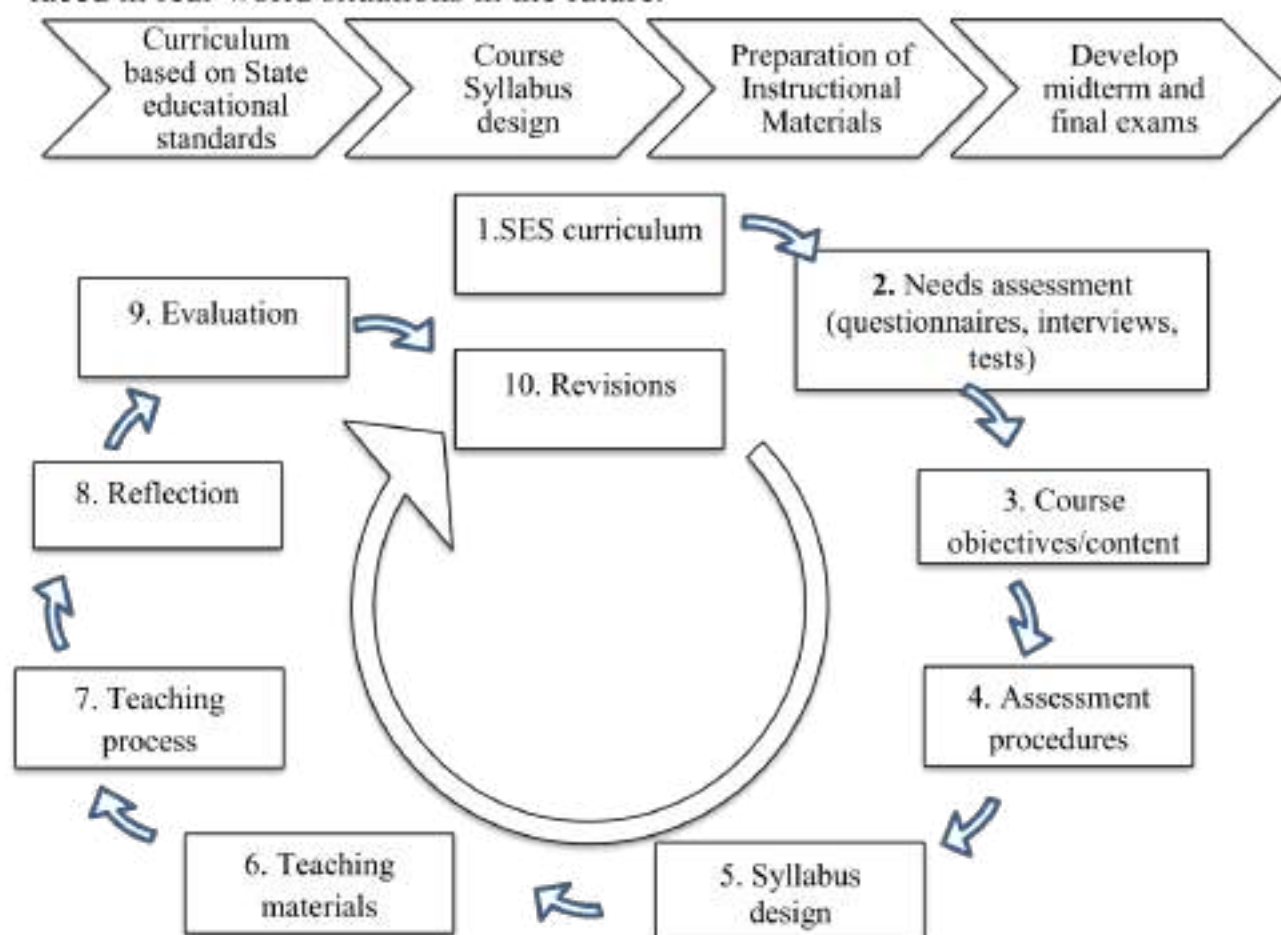
Table 5.

A set of exercises and cognitive domains for Business writing genres

Nº	Bloom's cognitive domains	Verbs in the form of Can-do statements	Their use in practice
1.	Remember	Can <i>recall</i> or <i>define</i> features of business document	Students will be assigned 1) to repeat the topic of a previous lesson; 2) to list criteria for business document
2.	Understand	Can <i>explain</i> and <i>recognize</i> business document	Students will be asked 1) to provide explanation of usage, language style, layout, and other features of business document
3.	Apply	Can <i>use</i> information to write business document	Students will be asked 1) to demonstrate their business document by implementing their knowledge into practice
4.	Analyze	Can <i>compare</i> and <i>contrast</i> among business documents	Students will be asked 1) to examine different business documents, draw connections among them

5.	Evaluate	Can <i>judge</i> a business document and support his arguments	Students will be asked 1) to critique peers work based on certain criteria 2) to evaluate another writer's position or stylistic choices
6.	Create	Can <i>produce</i> original work; <i>develop</i> well organized writing	Students will be asked 1) to develop unfinished business document 2) to synthesize information and create original work

A set of exercises (see Table 5) designed to improve students' writing in economic majors has been developed integrating state educational standards' can-do statements and levels of bloom taxonomy (remembering, understanding, applying, analyzing, synthesizing, and evaluating). This set of exercises will be selected to match students' language proficiency. Teachers can use them by adapting them to fit into students' learning styles. They are not particularly designed to improve the writing performance of students. At the same time, they serve as step-by-step guidance to prepare students for easy-to-difficult tasks through Bloom's cognitive domains and ensure students will handle challenges readily when they are faced in real-world situations in the future.

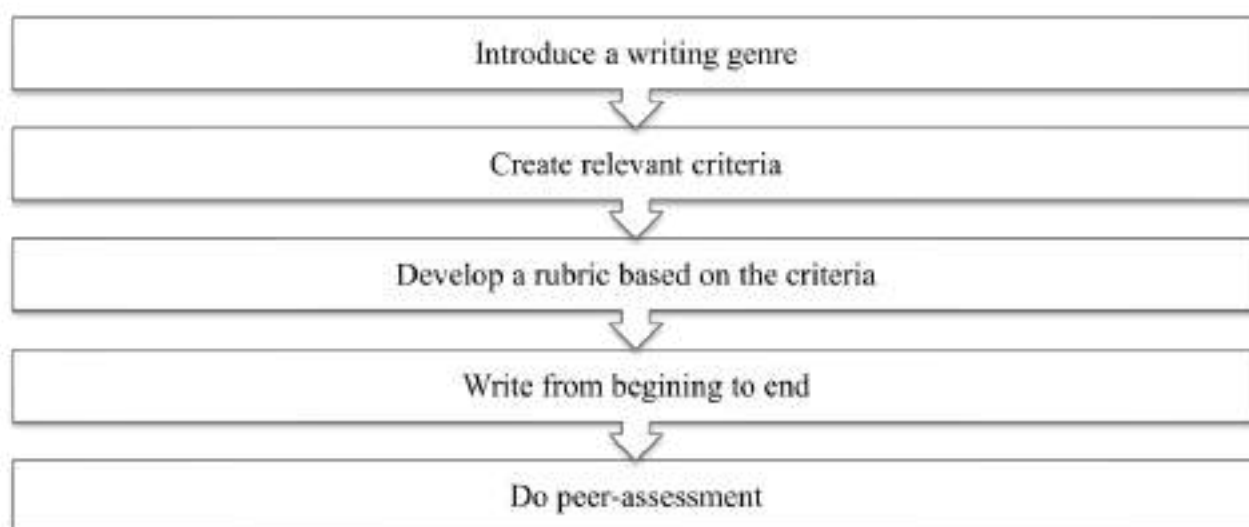

Figure 2. Proposed and current assessment practices in higher education

The results of observations and analysis within the doctoral thesis reflect quite different peculiarities in state universities' current and proposed assessment

practices. As a rule, state universities are given curriculum content based on Uzbekistan continuous education system's national standards and academic staff design and develop their course syllabus, prepare instructional materials based on curriculum content, and develop assessment criteria. But this framework contradicts the international foreign language teaching standards, which aim at initially identifying students' needs followed by the development of assessment criteria, designing course syllabus and preparing course materials. There is a need for serious reforms in this period of government-level foreign language teaching policy support, and there have been implemented reforms in this field. Therefore, a different systematic approach to assessment practices is proposed in the thesis. Traditionally students in higher education are tested three times: current, midterm, and final grades. Students will be introduced to course assessment criteria at the beginning of the academic year and handed in written form in the proposed format. This benefits both parties as long as it enables students to expect their grades. Teachers will be able to explain what they are expecting from learners and show what students deserve clearly without any feeling of hesitation.

Figure 3. Interactive method of assessing writing

Students should be actively engaged in the assessment process. These activities can be completed to contribute to improving writing skills: introduction of a writing genre, creating relevant criteria based on the characteristics of a particular writing type, developing a rubric based on the criteria, and then writing from beginning to end, and finally, do peer-assessment (see Figure 3).

It is vital to assess students' writing fairly, develop writing tasks properly, make teachers' expectations clear with a neat description of criteria through rubrics in the teaching and learning process.

In the third chapter, titled **"Methodology and research design"**, the methodology and research design is described. The stages of conducting the experiment and the results are detailed.

Three universities from different parts of the Republic were selected to conduct the experiment: University of World Economy and Diplomacy, Namangan State University and Karakalpak State University. The total number of participants in the research study was 142 at the beginning and end of the process.

The study went through the stages of hypothesis (prognosis), research design and summary of findings.

Empirical methods including a satisfaction questionnaire, a pretest-posttest approach were carried out to enhance the methodology of rubric development, piloting and applying it to measure writing in higher education institutions where the study took place.

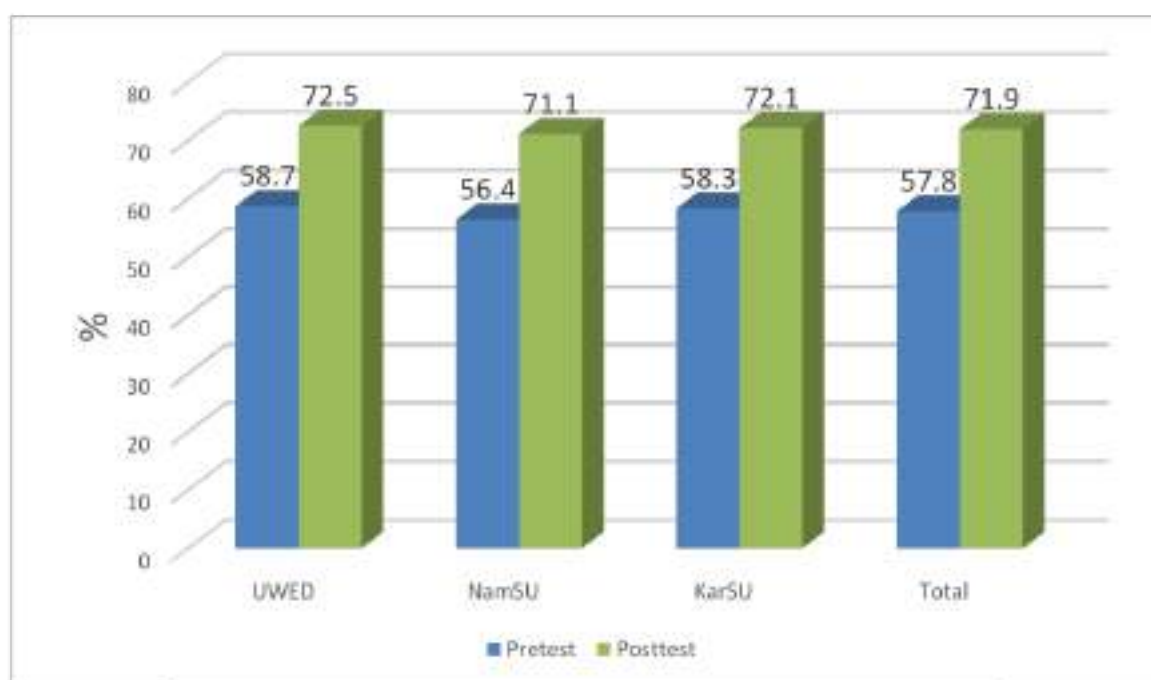
The following were carried out to determine holistic scores for students' pre and post-test writing of the treatment and control groups.

All the treatment group's activities were analysed, and the findings were summarised accordingly. The holistic scores for both treatment and control groups were compared concerning the pre and post-test writing tasks.

It was found that the holistic scores on the post-test motivation letter writing task were significantly higher for the treatment groups than control groups in all three universities because treatments groups participated in understanding criteria, rubric development, and rubric application under the researcher's guidance in editing peers' letters. In this way, they could improve their motivation letter writing skills; for example, their knowledge of letter layout, style, and vocabulary was enhanced. The holistic scores on the post-test motivation letter writing task were lower for the control groups as they did not participate in the development and application of the rubric. The findings indicate that engagement with a rubric is likely to improve learners' writing.

The pre and post-test approach was used to compare holistic scores of treatment and control groups performance for students' business writing skills efficacy and the effectiveness of the rubric application. There was no considerable difference between the treatment and control groups when pre-test scores were compared. However, the post-test scores showed statistically significant results with a 14 % increase in treatment groups (see Figure 4).

This indicates that the more students engage with rubric development, the more competent they become in business writing. According to the rubric development guide, as soon as writing genre is introduced, certain criteria are followed, and a rubric is developed based on the requirements. Afterwards, a writing test will take place with the help of the criteria formed. Finally, students engage in peer-assessing each other's written work products. The whole process is built on encouraging independent work, active participation, and at the same time, it highlights the meaning of fair and transparent judgment. This interactive method enhances business writing ability and serves as a comfortable and honest way of assessing students' writing.

Figure 4. Holistic scores for the pre and post-test writing tasks

Empirical evidence from the research findings show that it is essential and effective to assess first and second-year students' writing in tertiary education via rubric.

CONCLUSION

1. Problems related to assessing writing were identified during the analysis of lesson plans, course syllabus and instructional materials. The data collected from this empirical study show general state of writing assessments at three universities in the Republic, and further actions need to be taken accordingly regarding the weaknesses and limitations.

2. Prior to the beginning of an academic year, students should be informed of course assessment criteria and detailed information about teachers' expectations of what an examinee should know and do during the course. It was found that student involvement with any assessment (peer evaluation, creating relevant criteria, developing a rubric based on the criteria) led to better performance on their writing.

3. Assessing students' writing is a time-consuming and challenging process. It is of current interest that teachers need to equip themselves with world experience in this area and acquire assessment skills before testing language learners' knowledge. Being assessment literate enables stakeholders in this field to maintain sustainability through systematic evaluation of their activities in the higher education system. However, lack of assessment fundamentals leads to problems such as confusion and unfairness towards the meaning of the concepts like unreliability, assessment literacy and assessment illiteracy. Teachers ought to differentiate the words "assessment", "testing", "measurement", "evaluation" because knowing their minute differences and their proper usage has a positive influence on teachers' assessment of learners.

4. Currently, assessment criteria seem to be on a surface level in the course syllabus owing to lack of descriptions and performance level to each criterion. It stresses the necessity of constructing clear and full descriptions of assessment criteria. During the study process assessment criteria of business correspondence have been developed based on the features of business writing genres (agenda, minutes, press release, business letter, etc.) and the state educational standards' linguistic, pragmatic, and sociolinguistic competences.

5. Observational analysis showed that teachers do not use rubrics at all in their teaching practice. In fact, they use other forms of assessment criteria, but they are not context-specific and appear to be on a surface level and not systematic. Language teachers are not aware of rubrics. Thus, a methodological guide was created to enhance assessing context-specific writing and develop writing skill.

6. The empirical evidence from the experiment indicates that students who developed a rubric and edited peers' written work products using a rubric scored much better in the post-test than those who did not use them at all. In addition, students' skill of following criteria is formed.

7. The findings from the experiment showed that the interactive method implemented in the classroom in which students developed a rubric, used it to peer edit peers' writing, assisted in enhancing their overall writing.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ
DSc.03/30.12.2019.Ped.27.01 ПРИ УЗБЕКСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
УНИВЕРСИТЕТЕ МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ**

**УЗБЕКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ МИРОВЫХ
ЯЗЫКОВ**

АХМАДЖОНОВ ХАСАН АХМАДЖОНОВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ АНГЛИЙСКОЙ
ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ**

13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (английский язык)

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации доктора философии (PhD) по педагогическим наукам

Ташкент – 2022

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за B2018.3.PbD/Ped596.

Диссертация выполнена в Узбекском государственном университете мировых языков. Автореферат диссертации на трех языках (узбекский, русский, английский резюме)) размещен на веб-странице Научного совета по адресу (www.uzswlu.uz) и на информационно-образовательном портале «ZiyoNet» по адресу (www.ziyo.net.uz).

Научный руководитель:	Ирмутамова Гулчехра Насировна кандидат педагогических наук, доцент
Официальные оппоненты:	Тухтасинов Илхомжон Мадаминович доктор педагогических наук, профессор Исроилова Дилдора Мухторовна доктор философии (PhD) по педагогическим наукам
Ведущая организация:	Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами

Защита диссертации состоится «22» февраля 2022 года в 10⁰⁰ часов на заседании Научного совета DSc.03/30.12.2019.Fil/Ped.27.01 по присуждению ученых степеней при Узбекском государственном университете мировых языков (Адрес: 100138, город Ташкент, Учтепинский район, улица Кичик халка йули, дом 21А. Тел.: (+99871) 230-12-91; факс: (+99871) 230-12-92; e-mail: uzswlu_info@mail.ru).

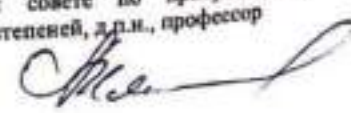
С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Узбекского государственного университета мировых языков (зарегистрирована № 3). (Адрес: 100138, город Ташкент, Учтепинский район, улица Кичик халка йули, дом 21А. Тел.: (+99871) 230-12-91; факс: (+99871) 230-12-92.)

Автореферат диссертации разослан «8» февраля 2022 года.
(Регистр протокола рассылки № 3 от «8» февраля 2022 года).

Г.Х. Бакишев
Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней, д.ф.н., профессор

Х.Б. Самигова
Ученый секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней, д.ф.н., доцент

Л.Т. Ахмедова
Председатель Научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней, д.ф.н., профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Цель исследования состоит в усовершенствовании методов оценивания письменной речи студентов экономических специальностей.

Объект исследования - процесс оценивания письменной речи студентов первого и второго курсов по экономическим специальностям в условиях преподавания английского языка.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

критерии оценивания английской письменной речи студентов уровня В1 экономического направления усовершенствованы на основе жанров деловой письменной речи agenda, minutes, press release, business letter (повестка дня, протокол, пресс-релиз, деловое письмо и др.) в соответствии с требованиями типов компетенции (лингвистическая, социолингвистическая, прагматическая), определенных в государственных образовательных стандартах;

механизм создания рубрики оценивания письменной речи учащихся на первом и втором курсах разработан на основе принципа последовательного 5-этапного интерактивного метода: ознакомление темы, анализа образцов на разных уровнях, составления перечня критериев и принятие и пересмотр решения об уровне качества;

усовершенствовано дидактическое обеспечение, направленное на развитии навыков официального письма студентов путём интеграции требований к знаниям и применениям с Таксономией Блума: запоминать, понять, применять, анализировать, оценить, создавать;

на основе интеграции общеметодических и специально-методических принципов обучения иностранному языку и лингводидактических особенностей оценивания усовершенствованы процессы развития и дифференциального оценивания письменной речи.

Внедрение результатов исследования. Результаты научного исследования, собранные в процессе анализа оценки письменной речи студентов экономической специальности в преподавания английского языка:

выводы о критериях оценивания письменной речи студентов экономического направления на английском языке разработаны с учетом особенностей деловой письменной речи (повестка дня, протокол, пресс-релиз, деловое письмо и др.) и специфики типов компетенций (лингвистическая, социолингвистическая, прагматический), определенные государственными образовательными стандартами были использованы в рамках проекта «National English Assessment Team», реализуемого в Центре развития информационных и коммуникационных технологий в народном образовании (Справка № 02/6-263 Министерства народного образования Республики Узбекистан от 25 декабря 2020 г.). В результате была создана система упражнений, банк терминов и тестов и обогащена научно-практическая база проекта;

рекомендации о создании рубрики оценивания письменной речи учащихся на первом и втором курсах разработанной на основе принципа

последовательного 5-этапного интерактивного метода ознакомление темы, анализа образцов на разных уровнях, составления перечня критериев и принятие и пересмотр решения об уровне качества были использованы в Университете мировой экономики и дипломатии в рамках проекта «Преподавание предметов на английском языке» (ЕМІ) (Справка № 01/4-219 Университета мировой экономики и дипломатии МИД Республики Узбекистан от 18 февраля 2021 г.). В результате они послужили ресурсом для учителей экономики при формулировании критериев оценки на этих этапах;

выводы об усовершенствовании дидактического обеспечения, направленного на развитие навыков официального письма студентов путём интеграции требований к знаниям и применениям с Таксономией Блума были использованы в Высшей школе дипломатии при Университете мировой экономики и дипломатии, действующем при Министерстве иностранных дел Республики Узбекистан (Справка № 01/06 Университета мировой экономики и дипломатии от 25 января 2021 года). В результате были обогащены рабочие программы и учебные материалы учебных курсов;

методические рекомендации по совершенствованию и оценке профессиональной письменной речи на основе принципов общей и специальной методики преподавания иностранного языка были использованы в разработке учебных планов модуля 2.2 «Лингвистические методы и подходы к исследованию» созданным для слушателей курсов переподготовки и повышения квалификации преподавателей вузов Республиканского научно-практического центра разработки инновационных методов обучения иностранным языкам при Узбекском государственном университете мировых языков. (Справка №10-06/146 Республиканского научно-практического центра развития инновационных методов преподавания иностранных языков от 28 декабря 2020 г.) В результате усовершенствовалась компетенция слушателей учебных курсов по развитию и оценке письменной речи студентов.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, библиографии и приложений. Объем диссертации 142 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Akhmadjonov K. Critical evaluation and assessment of the written task and assessment literacy // Ўзбекистонда хорижий тиллар. – Тошкент, 2017. – № 2017/4 – Б. 97-103. (13.00.00. № 22)
2. Akhmadjonov K. Using rubrics in effectively assessing and improving students' ESP writing performance // Ўзбекистонда хорижий тиллар. – Тошкент, 2018. – № 4(4) – Б. 194-199. (13.00.00. № 22)
3. Akhmadjonov K. Assessing writing: transparency and improvement with analytic rubrics // European journal of Research and Reflection in Educational Sciences – Great Britain, 2019 – Vol. 7 № 12, 2019. – P. 797-802. (13.00.00. № 3)
4. Akhmadjonov K. Developing rubrics in the ESP classroom to assess writing // Минтақада замонавий фан, таълим ва тарбиянинг долзарб муаммолари. – Урганч, 2018/3. – Б. 301-313. (13.00.00. № 24)
5. Akhmadjonov K. Rubrics as a form of assessment: role, features and types // Ilm Sarchashmalari. – Urganch, 2020. – № 1 – Б. 109-113. (13.00.00. № 31)
6. Akhmadjonov K. Developing assessing skills of Business English Writing // ЎЗМУ Хабарлари – Тошкент, 2020. – № 1/5. – Б. 171-174. (13.00.00. № 15)
7. Akhmadjonov K. Using five principles to evaluate students' writing tests // Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети. XIII Анъанавий илмий-амалий конференция. – Тошкент, 2018. – Б. 67-68.
8. Akhmadjonov K. Using scoring rubrics to encourage student learning // Чет тилларни ўқитишда хорижий тажрибалардан фойдаланиш. Республика онлайн илмий-услубий анжумани. – Чирчиқ, 2020. – (1) Б.195-197.
9. Akhmadjonov K.A. Assessment and its role to improve students' writing: critical analysis of materials // Assessment in teaching foreign languages: achievements, challenges and solutions: International conference. – Tashkent, 2021. – April 9-10. – Б.23-26.
10. Akhmadjonov K.A. Assessing Writing// Computational linguistics: challenges and solutions: International conference. – Tashkent, 2021. – April 19-20 – Б. 353-355.

II бўлим (II часть; II part)

11. Akhmadjonov K. Effective teaching: motivation and teaching climate // Ташки сиёсий ва иқтисодий алоқалар учун кадрлар тайёрлашда тил таълими ва таржима масалалари. VIII анъанавий илмий-амалий конференция. – Тошкент, 2014. – Б. 49-52.
12. Akhmadjonov K. Small group teaching in higher education // VIII Traditional Scientific – practical Conference Materials. – Tashkent, 2015. P. 49-52.

13. Akhmadjonov K. Personal Insights into Students' Reading // Annual scientific-methodological journal. Moscow State University in Tashkent – Tashkent, 2016. – Б. 71-74.
14. Akhmadjonov K. Fostering critical thinking in the language classroom through writing // Golden Vibes: International E-Journal of English Literature & Translation Studies. – India, 2016. – Vol.1(4) – P. 78-86.
15. Akhmadjonov K. Assessment of the strengths and weaknesses of a written assessment task and further research areas // ЎзДЖТУ илмий амалий конференция материаллар тўплами. – Тошкент, 2017. – Б. 16-18.
16. Akhmadjonov K. Effective assessment practices in Writing courses at the UWED: Formative Feedback // ЎзДЖТУ илмий амалий конференция материаллар тўплами. – Тошкент, 2017. – Б. 13-15.
17. Akhmadjonov K. Understanding Assessment: Washback & CALT // Trends in Teaching Foreign Languages: Achievements and Solutions: International conference. – Tashkent, 2019. – October 16-17. – Б. 4-6.
18. Akhmadjonov K. Assessing Writing in ESP Classes // Роль иностранных языков и информационно-коммуникационных технологий в подготовке молодых учёных. Материалы республиканской научно-практической конференции – Тошкент, 2020. – Б.260-263.
19. Akhmadjonov K.A. Moodle online teaching experience at the public university of Uzbekistan // Strategies in teaching foreign languages during the pandemic: International conference. – Tashkent, 2021. – April 16-17 – Б.80-83.

Автореферат «Тошкент тиббиёт академияси ахборотномаси» журнали
таҳририятида таҳрирдан ўтказилди

MUHARRIRIYAT VA NASHRIYOT BO'LIMI

Разрешено к печати: 04 февраля 2022 года
Объем – 2,6 уч. изд. л. Тираж – 60, Формат 60х84. 1/16. Гарнитура «Times New Roman»
Заказ № 1354 - 2022. Отпечатано РИО ТМА
100109, Ул. Фароби 2, тел: (998 71)214-90-64, e-mail: rio-tma@mail.ru

Автореферат «_____» журналы
таҳририятида таҳрирдан ўтказилди